

En liten historik om

Norrveda "Semesterhem" på Vätö

1918 – ett storverk i det lilla för Stockholms arbetare



2018 – en modern fritidsby med förstklassigt sjöläge



Utgiven till hundraårsjubiléet 2018

Av Mats Ekeblom
Norrvedastrand 37, 760 21 Vätö
mats.ekeblom@gmail.com

Eftertryck medges med angivande av källa.

Innehåll

Förord.....	3
UPPBYGGNADSTIDEN.....	4
Stockholms Arbetares Semesterhemsförening UPA bildades 1918	4
Medlemsavgifter från facken och lån mot borgen	5
Lotterier gav pengar till köp av mark.....	5
1919 köps mark i Norrveda på Vätö	5
Planer på ”ett verkligt stort och pampigt semesterhem” blev till små stugor	7
Med extra bidrag från fackföreningarna kunde utvecklingen fortsätta	7
STORHETSTIDEN - från 30-talet till 60-talet	10
Livligt på Semesterhemmet under 30- och 40-talen	10
Lån från Kooperativa Förbundet säkrade fortsatt expansion under 40- och 50-talen	15
Skogsavverkning bekostar fortsatt utveckling på 50-talet	20
Folke ”Hinken” Holmberg räddar Vätö IF	21
Ytterligare modernisering och stor aktivitet under 60-talet	22
NEDGÅNGSTIDEN	29
Svagare ekonomi och minskat intresse under 70- och 80-talen.....	29
FÖRÄNDRING PÅ GÅNG	33
90-talet – Stugbyn ligger mestadels öde, men något är på gång	33
Problem med detaljplan och VA-system och oro för vattenbrist	34
Även vägen till området var ett problem.....	35
2000-TALET – STUGBYN BLOMSTRAR PÅ NYTT.....	37
Besqab rustar upp för 10 miljoner och säljer tomter	37
Privata fastighetsägare med stor kreativitet.	39
En modern VA-anläggning i toppklass	40
Det gamla servicehuset byggs om till samlingslokal	40
Gamla båthuset har blivit festlokal och bastu	41
Upprustad badstrand.....	41
Vätöstrands Samfällighetsförening och Vätöstrands Båtklubb	42
Semesterbyvägen	43
ASF hade också annat på Vätö	45
Det fanns fler semesterhem för arbetare	46
Extra bilder	47
Källor	52
Skriftlig dokumentation	52
Intervjuer	52

Förord

Denna lilla historik handlar om den stugby, eller "semesterhem", på Vätö som Stockholms Arbetares Semesterhemsförening (ASF) byggde upp med start 1918. ASF hyrde där ut små stugor för medlemmar i fackföreningar i Stockholm under hela 80 år. I modern tid har Semesterhemmet (semesterbyn/stugbyn) omvandlats till ett fritids- och fastboende för de 38 fastigheter som ingår i Vätöstrands samfällighetsförening (VSF).

Texten baseras på det fåtal efterlämnade handlingar som finns från ASF på bl.a. "Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek" och framförallt på intervjuer med personer som på ett eller annat sätt haft med Semesterhemmet att göra, en historik som skrevs till 25-årsjubileet 1943 samt en del andra dokument och handlingar rörande Vätös historia, lantmäteri, mm.

*Författaren framför ett stort tack till alla som bidragit till att denna historik kunnat skrivas, framförallt till **Arne och Yvonne Jansson**, Norrveda gård, som inte bara lämnat en hel del underlag och bilder ur sina personliga fotoalbum, utan som också läst och korrigerat felaktigheter. Eventuella kvarstående fel är helt att skylla på författaren.*

*Vätö Hembygdsförening har genom bland andra **Claes Lund, Kenneth Lundgren** och **Krister Svensson** bidragit med intressant information samt bilder och vykort från Semesterhemmet. **Vänner på Vätö** har också lämnat bidrag, utan att veta om det, genom att berätta om livet på Vätö på trevliga kräft- och surströmmingsskivor, fester i Vätö IK:s klubbhus i Nysättra och vid andra tillfällen.*

En kortare version av denna historik har tidigare publicerats i Hembygdsföreningens skrift "Vätö förr och nu" nr 12 år 2016.

Vätö i januari 2018

Mats Ekeblom

UPPBYGGNADSTIDEN

Stockholms Arbetares Semesterhemsförening UPA bildades 1918

Stockholms Arbetares Semesterhemsförening UPA (utan personligt ansvar) – förkortat ASF - bildades hösten 1918. Under 80 år därefter skapade och drev föreningen en fin stugby där många tusen människor genom åren semestrat och hämtat kraft i Roslagens hjärta. **Man gjorde ett storverk i det lilla!** Det gamla Semesterhemmet lever nu vidare i högönsklig välmåga, men med privata fastighetsägare, Vätöstrands samfällighetsförening för gemensamma anläggningar och en vägförening för "Semesterbyvägen".

Initiativet togs av den socialdemokratiska ungdomsklubben "Revolt" i Stockholm. Man ville genom insamlingar och lotterier skaffa pengar för att kunna köpa ett sommarhem där klubbens medlemmar kunde tillbringa lediga dagar. På förslag av **Helge Åkerberg**, sedermera lotteriföreståndare, höjde man ambitionen till att skapa en större rörelse som kunde skapa ett "riktigt semesterhem" för Stockholms arbetare i allmänhet. Klubben tog därför kontakt med olika fackföreningar och andra arbetarorganisationer och ASF bildades av 11 fackföreningar och organisationer. De som bildade ASF och åtog sig att bidra med ett grundkapital var, förutom ungdomsklubben Revolt, också:

- Arméns Civila Personalförbunds stockholmsavdelning,
- Logen Vårbrodd av NOV (Verdandi),
- Möbelsnickarfackföreningen,
- Pråmskepparfackföreningen,
- Stockholms Kusk- och Åkeriarbetarefackförening,
- Stockholms Hovslageriarbetarefackförening,
- Sv. Handelsarbetareförbundets avd. 15,
- Sv. Måleriarbetareförbundets stockholmsavdelning,
- Sv. Skrädderiarbetares stockholmsavdelning,
- Sv. Skoarbetares avd. 11.

Enligt stadgarna § 2 var ändamålet med föreningens verksamhet *"att åt sina medlemmar anskaffa och upprätthålla ett hem där dessa (Stockholms arbetare) kunna tillbringa sin semester samt därtill hörande verksamhet"*. I § 3 anges *"Rätt till inträde i föreningen äga alla sammanslutningar av arbetare i Stockholm och dess förstäder."*



Den fackliga arbetarrörelsen i Stockholm bildade ASF. Bild: Internet.

Medlemsavgifter från facken och lån mot borgen

Varje medlemsförening skulle vid inträde betala tre (3) öre per medlem, dock max 50 kronor och sedan årligen tre öre per medlem i avgift. De ekonomiska bidragen från de olika fackföreningarna dröjde emellertid och till slut tvingades man låna 250 kronor av Allmänna Sparbanken mot borgen av bl.a. den välkände redaktören **Karl Kilbom**. Detta är intressant eftersom han 1917 hade lämnat det stora Socialdemokratiska Arbetarepartiet (SAP), som fackföreningarna som bildade ASF var knutna till och istället bildat Sveriges Socialdemokratiska Vänsterparti.

Detta parti blev 1921 Sveriges kommunistiska parti (SKP). Men 1929 uteslöts Kilbom och många andra medlemmar ur SKP på direkt order från Moskva – det svenska kommunistpartiet var ju då och flera årtionden framåt bara en sektion av ett världsomspännande kommunistparti som styrdes från Moskva. Kilbom bildade då Socialistiska partiet (SP), som fördömde stalinismen men som 1937 blev ett pronazistiskt parti. Kilbom, som inte var nazist, återvände då till socialdemokraterna och blev en framstående person inom den socialdemokratiska arbetarrörelsen, främst inom kultursektorn, ända in på 1960-talet.

Lotterier gav pengar till köp av mark

I slutet av 1918 lyckades ASF få till stånd ett större varulotteri – 100 000 lotter – med en donerad egendom värd 15 000 konor som högsta vinst. Eftersom ingen vann högsta vinsten kom egendomen att tillfalla ASF och tillsammans med lotteriöverskottet hade man nu drygt 57 000 konor i kapital. Detta motsvarar cirka 1,2 miljoner kronor idag – inte illa. Tombola på Skansen och på "Åttonde Arbetarfesten" på Stadion gjorde att man 1919 hade nästan 70 000 kronor – motsvarande 1,5 miljoner idag. Man hade kunnat ha mer men råkade ut för att lotteriföreståndaren förskingrade en hel del av pengarna. Detta höll på att bli föreningens undergång, men man klarade ut situationen utan konkurs, bl.a. genom en extra insamling bland anslutna fackföreningar. Dock sänkte händelsen ASF:s anseende och man hade svårt att få nya lotteritillstånd. De dåliga tiderna och den höga arbetslösheten under 10-talet bidrog dessutom till att planer på fler lotterier och tombolor var tvungna skrinläggas.

1919 köps mark i Norrveda på Vätö

Efter att ha undersökt flera olika möjligheter beslutade ASF att köpa mark på Vätö. Den 23 september 1919 köpte man två områden i Norrveda av **EG Olsson** för 14 000 kronor (290 000 kronor idag). Det handlade om "Lägenheten Johannelund" eller "Norrvedatorp" (Norrveda 1:8, avstyckad från Norrveda 1:4) för 4 000 kronor och en *"utbruten hemmanslott med mantal 5/80 ur Norrveda N:o 1 i Vätö socken, Bro och Vätö skeppslag av Stockholms län"* (Norrveda 1:19 avstyckad från Norrveda 1:4) för 10 000 kronor.

Arealen var 53 tunnland varav 7 tunnland åker och resten skogsmark. Totalt cirka 26 hektar, skog och ängar. Marken kunde tillträdas i mars 1920 *"med undantag av utsått höstsäde som får skördas 1920 av föregående ägare"* och ASF fick lagfart ett år senare.

K Ö P E K O N T R A K T .

Till Stockholms Arbetares Semesterhemsförening upplåter och försäljer jag E. G. Olsson mina i Norrveda, Wätö socken belägna fastigheter under benämning lägenheten Johannelund med jordregistrbeteckning Norrveda 1^B och avsöndrat från hemmanet 1/4 mantal Norrveda Nr 1 Litt Ad och hemmanslotten 5/88 mantal Norrveda Nr 1 Litt Adb i Wätö socken, Bro och Wätö skeppslag av Stockholms län, med allt vad därtill hörer och tillvinnas kan, mot en köpeskillning Fjortontusen /14.000/ kronor, och på följande villkor:

1./ Fastigheterna säljes i det skick de nu befinnes att tillräddas den 14 mars 1920, med undantag av utsått höstsäde som får kördas 1920 av föregående ägare, Undantagen väg, 3 meter bred, tillräsket för vattning av kreaturen.

2./ Köpesumman skall erläggas på följande sätt: vid detta kontrakts undertecknande betalar köpare i handpenning kronor Femtusen /5.000/.

3./ Vid köpebrevets underskrivande kronor Niotusen /9.000/.

4./ Avsöndringen bekostas av säljaren och kartlösen av köparen. Alla å egendomen efter tillträdesdagen utgående skatter och era, av vad slag det vara må, betalas av köparne, före tillträde säljaren.

5./ Alla kostnader i förening med detta köp, såväl lagfartsnande, betalas av köparne ensamma.

Med förestående i tvenne exemplar upprättade och växlade kontrakt förklara vi oss härmed å ömse sidor nöjda.

Stockholm den 23 september 1919.

E. G. Olsson

Stekens Arb.-Semesterhemsfören.

Planer på "ett verkligt stort och pampigt semesterhem" blev till små stugor

1919 tog ASF fram planer för ett "verkligt stort och pampigt semesterhem". Man ville "kunna bereda möjlighet åt medlemmar att för en ringa penning få njuta av skärgårdens friska luft och stärkande bad, fria från storstadens jäkt och larm." Men de storstilade planerna, som tyvärr inte finns dokumenterade, kom inte till genomförande eftersom det blev allt svårare att anskaffa ekonomiska medel. Man fick istället försöka med mindre stugor och 1921 byggdes de två första nere vid stranden. Stugorna var mycket små, cirka 30 kvm, och kostade 2 200 kronor per styck att bygga (50 000 kronor i dag). De är rivna sedan länge.

Norrvedatorpet "Tallen" (stuga nr 31/32, nu Norrvedastrand 5), som var i mycket dåligt skick, renoverades och inreddes till tre små lägenheter för 5 000 kronor (112 000 kronor i dag). Torpet hade under många år i början och mitten av 1800-talet bebotts av en änka till en båtsman. Hon var en "klok gumma", kunnig i läkekonst, medicinalväxter och trolldom. Folk har vittnat om att hon efter sin död "gick igen" och spökade på torpet. **Arne Helqvist**, som var vaktmästare och sommartid bodde på torpet i många år under 70- och 80-talet berättade för gäster om hur änkan gick omkring i torpet på nätterna och väsnades för att skrämman bort "inkräktarna". Nuvarande ägare av torpet tror att det nog mest var grävlingar som huserade i grunden och har aldrig störts av någon gammal avliden båtsmansänka.



Torpet Tallen efter renovering. Bild: Vykort från Vätö Hembygdsförening.

Med extra bidrag från fackföreningarna kunde utvecklingen fortsätta

Badstrand, brygga, ett litet båthus, uthus och utedass byggdes i början av 1920-talet och utrustning till stugorna anskaffades av ASF. Men nu var pengarna slut och tiderna för bidrag, lotterier och tombolor var fortfarande dåliga. Vidare utveckling fick ställas på framtiden.

1926 vädjade ASF till de anslutna fackföreningarna om extra bidrag. Man fick till stånd avtal som innebar att ASF fick ytterligare 5 öre per år och enskild fackföreningsmedlem från respektive förening (motsvarar drygt 1 krona i dag). Pengarna räckte till ytterligare två stugor som byggdes 1928, nu av lite större modell. De kostade 6 500 kronor per styck, inklusive inventarier (160 000 kronor i dag).



Badplatsen och en av de första stugorna (långt ned till vänster i bilden). Bild: Vykort från Vätö Hembygdsförening av Elliord Mattsson, Spillersboda.

I juli 1936 köpte ASF ett litet område av Norrveda bys allmänning vid stranden, cirka 1 hektar, för 600 kronor (cirka 15 000 kronor idag) för att få en badstrand och tillgång till vägen ner till Norrveda ångbåtsbrygga (Norrveda 1:23, avstyckad från samfällid mark ägd av Norrveda 1:2, 1:3 och 1:12 – 1:20 sedan det laga skiftet 1862). Vid lantmäteriförrättningen lades ett servitut som *”innefattade rätt för hemmansdelarna inom byn till begagnande av ett 40 meter långt och 20 meter brett område i samfällighetens södra del, vilket skulle utnyttjas till båtplats och torkning av fisknät”*. Detta servitut fanns kvar under hela Semesterhemmets tid och avskaffades först i början av 2000- talet.

På den nu köpta marken kunde ASF bygga ytterligare två stugor 1939. Dessa gjordes större än tidigare eftersom de tidigare byggda stugorna upplevdes som alldeles för små av gästerna. De nya stugorna fick också små uthus och ett gemensamt torrdass. Nu hade man åtta stugor, vilket var färre än planerat, men pengarna räckte inte till mer.

Dricksvatten var ett ständigt bekymmer. Fram till början av 40-talet fanns två handgrävda brunnar som inte hade särskilt bra vatten och som dessutom inte alltid räckte till. Torra somrar hände det att brunnarna sinade helt. Ofta rodde eller gick gästerna då längs kyrkstigen norrut till Vretsvik där det fanns en kalkkälla där de kunde hämta vatten.

ASF skulle vilja djupborra brunnar, men dels hade man inte pengar till detta och dels fanns inte elektricitet i området vilket behövdes för att pumpa upp vattnet. Föreningen grävde ytterligare en brunn 1944 vilket förbättrade situationen något.

Föreningen avverkade skog för att få ved men också för att få in pengar. ASF arrenderade också ut all ängsmark som inte var bebyggd till **hemmansägare Idlöf**, Norrveda. Denne var också behjälplig med allehanda saker som körslor, avverkning, vedhuggning och leveranser av mjölk, bröd, potatis, mm till gästerna.



Stugor på 40-talet. Bild: Vykort från Vätö Hembygdsförening av Elliord Mattsson, Spillersboda.

STORHETSTIDEN - från 30-talet till 60-talet

Livligt på Semesterhemmet under 30- och 40-talen

Allt sedan starten på 20-talet engagerade ASF familjen **Ester** och **Erik Albanus Jansson** för tillsyn, städning och renhållning, mottagning av gäster, mm. Erik Albanus var född 1884 i Norrveda och Ester 1892. De bodde i Klockarängstorpet och var mycket viktiga för ASF och gästerna. De skötte sina uppgifter ända in på mitten av 60-talet och blev legendariska. "Alla" kände Erik Albanus och Ester.



Ester Jansson på Klockarängstorpet. Bild: Vätö Hembygdsförening

Erik Albanus var en färgstark person som arbetade som stabbläggare på Nysättra såg. En stabbläggare bar plank från sågen och la upp i höga "stabbar" för torkning. Detta var ett mycket tungt arbete. Stabbläggarna hade en vadderad puta på ena axeln som de bar plankorna på. Det var noga bestämt hur många plankor per vända som skulle bäras och man skulle, balanserande på lösa gångplankor, lägga planken högst upp på den så småningom ca 6 meter höga stabben.

Eftersom Erik Albanus arbetade heltid på sågen var det Ester som skötte en stor del av vaktmästartjänsten. Men av formella skäl var det Erik Albanus som stod på kontraktet med ASF. Kvinnor fick inte inneha en sådan tjänst på den tiden, inte ens inom arbetarrörelsen. Ester var också i övrigt en flitig kvinna som ofta hjälpte till med servering på olika kalas på Vätö och med skördearbete, tvätt och annat på gårdarna i trakten.

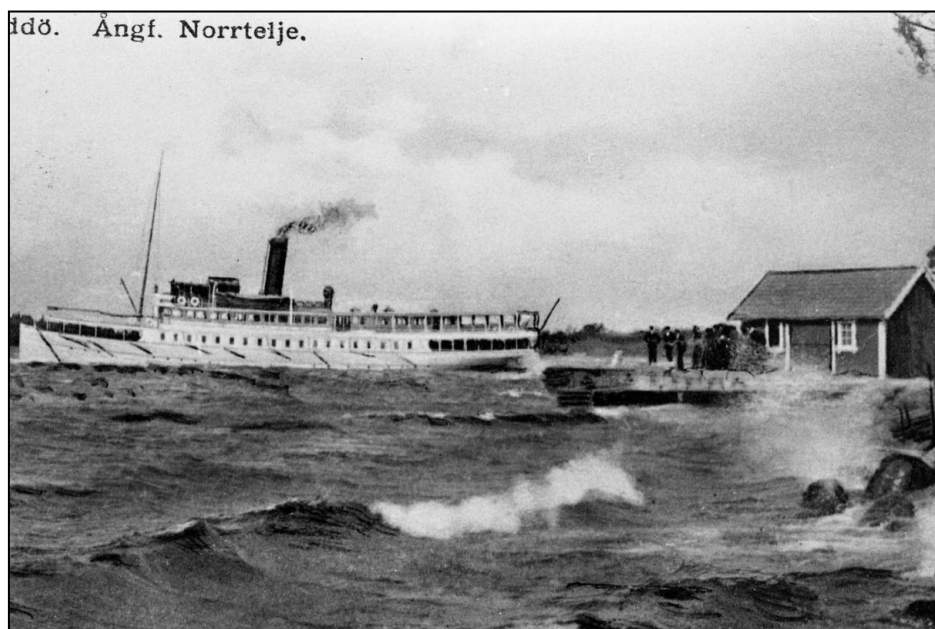


Erik Albanus Jansson (till höger) tillsammans med Hugo Jansson, Norrviken. Hugo åkte runt med en plåtbåt och samlade in skrot från öarna som sedan såldes i Norrtälje. Bild: KJ Kalle Andersson, Dyvik.

Under de första årtiondena reste Semesterhemmets gäster med ångbåt från Stockholm till Norrveda brygga, som byggdes i slutet av 1800-talet och fortfarande delvis finns kvar. Man hade tidigare haft kolmilor på platsen och spår av kolbotten syns ännu. Numera ligger bara några enstaka fritidsbåtar där, men det gamla skjulet där man väntade på båten och ett gammalt båthus som hör till Norrveda gård finns också kvar. Senare årtionden var bästa resvägen att ta Roslagsbanan från Östra Station eller Engelbrektsplan till Norrtälje där man bytte till buss. Man kunde beställa särskilt rabatterade biljetter i samband med bokning av stugan.

1936, när **Viola "Lola" Söderqvist** var 12 år, började hennes föräldrar hyra stuga på Semesterhemmet. Lolas pappa, **Ragnar Brodin**, var född på Vätö som son till verkmästare **C E Brodin**, Tjärholmen, på Vätöbergs stenhuggeri. Men på 30-talet bodde familjen i Stockholm. Man hyrde stuga av ASF varje sommar under många år på 30- och 40-talet och betalade cirka 12 kronor per vecka på 30-talet (375 kronor i dag). Hyrestiden var max en vecka, vilket många tyckte var för kort tid. Därför hyrde gästerna ofta enkla uthus eller stugor av närboende på Vätö någon vecka före eller efter vistelsen på Semesterhemmet, t.ex. av **Gustaf Pettersson** i Vretsviken, norr om Semesterhemmet.

Lolas första färd till Semesterhemmet gick med ångbåten Norrtelje från Stockholm (nu restaurangbåt i Norrtälje hamn). Det var ett rejält busväder under hela resan och det blev en mardrömsresa. Så här i efterhand förstår hon inte riktigt hur de tordes åka i ett sådant väder. Senare tog familjen Roslagsbanan till Norrtälje där de tog bussen till färjeläget. Man gick av på Vätösidan och tog sedan "kyrkstigen" norrut till Semesterhemmet. Vaktmästaren **Erik Albanus Jansson** fraktade gästernas bagage i roddbåt. Som tack för hjälpen fick han allt som oftast en "liten klar" och framemot kvällen, efter att många nya gäster anlant, kunde han vara lite "rund under fötterna". Många familjer kom år efter år och **Lola** fick många goda vänner bland de som hyrde stugor.



SS Norrtelje i hårt väder vid Rådmansö. Bild: Från Internet (okänd fotograf).

När **Lola** senare gifte sig hyrde hon och hennes man stuga på Semesterhemmet och på andra ställen på Vätö, bl.a. hos kusin **Vally Karlsson** i Karlsängen. 1952 köpte föräldrarna en tomt i Överlöpe av en morbror till **Sture Karlsson** i "Strömmen", ett litet torp mittemot Semesterhemmet på fastlandssidan.

Torpet kallades allmänt för "Strömmen" eftersom det låg där sundet grundade upp och smalnade av så att det blev extra strömt. Strax söder om torpet låg under 1800-talets andra hälft ett enkelt skeppsvarv där man byggde roslagsskutor. Idag är torpet ett stort och lyxigt fritidshus. **Sture Karlsson** hade mycket kontakt med Semesterhemmets gäster och blev en viktig person för dem i många avseenden. **Lolas** föräldrar byggde så småningom en egen sportstuga ovanför "Strömmen" och därmed slutade man hyra av ASF.

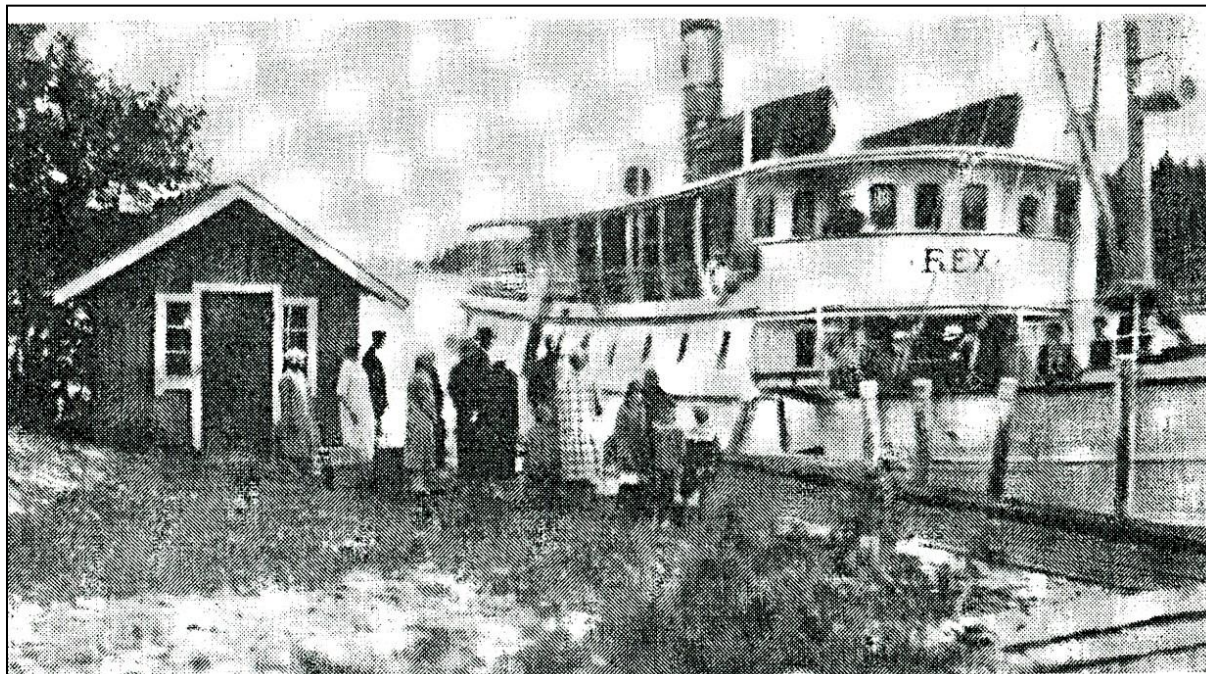
Lola minns ångbåten Sylfid, men även Rex, som regelbundet angjorde Norrveda brygga med frakt och passagerare. Från Sylfid, som började trafikera sundet 1907, kunde man köpa öl, vilket var populärt bland många av Semesterhemmets gäster. Sylfid gick till Norrtälje två gånger i veckan, tisdagar och fredagar, och åter samma dag. Båten låg i Norrtälje tre – fyra timmar så att folk kunde göra sina ärenden innan resan gick tillbaka hem till Vätö. Kapten var en Arne Janssons farfars bröder (det är lite oklart om det var Knut, Otto eller Oskar Jansson som var på Sylfid, alla var skeppare).

Rex gick på traden Stockholm – Norrtälje och på lördagar gick hon till Norrveda brygga för att lämna och hämta gäster på Semesterhemmet. Rex trafik pågick till 1946 då tåg, buss och färja tog över.



Ångbåten Sylfid lägger till strax norr om Rosättra med Arne Jansson farfars bror Otto som kapten. Bild: Arne Jansson

Byte av gäster på Semesterhemmet gjordes alltså på lördagar och blev till ett litet lokalt folknöje. Vätöbor kom ofta ner till hemmet och tittade på det "fina folket" från Stockholm som kom med ångbåten eller till fots från färjeläget. En av de nyfikna var **Henrik Pettersson**, Vretsviken, son till **Gustaf Pettersson**, som tillsammans med sin pappa och bröder tog motorbåten ner till hemmet för att titta på stadsborna. Samtidigt passade man på att sälja jordgubbar, fisk, ägg och höns till gästerna.



Norrveda brygga med Stockholmsbåten

Ångbåten Rex vid Norrveda brygga. Bild: från Arne Jansson

Semesterhemmet var alltså omtyckt av vätöborna och många lokala småföretagare levererade varor till Semesterhemmets gäster. **Elsa Söderström** från konditoriet i Nysättra körde runt med en liten bil och sålde bullar och kakor. När **Lolas** mamma en gång frågade efter limpor fick hon, lite surt, svaret "min man är konditor, vi bakar inte limpor". **Slaktare Sundholm**, även han från Nysättra, kom till Semesterhemmet och sålde kött.

Semesterhemmets gäster köpte också mjölk från bönderna i närheten, bl.a. från **KJ "Kalle" Anderssons** föräldrar **Laura och Petrus Andersson** på Södergården i Dyvik. En del gäster hjälpte ibland också till att rensa kålrotslanden och att plocka potatis på Södergården. Ofta avslutades det hela med att man spelade poängpoker och umgicks.

En av de som levererade varor till Semesterhemmet var **Lennart Jansson**, då välkänd brevbärare på Vätö, som också sålde strömming. Även **Sture Karlsson** i torpet "Strömmen" tog upp massor av strömming i skötar och sålde till gästerna på ASF för en krona kilot. **Lola** var ofta med och rodde när skötarna skulle läggas eller tas upp. En av de "fina stockholmsdamerna" sa vid ett tillfälle: "Egentligen vill jag inte köpa strömming av herr Karlsson för den är så hård och svårrensad" – dvs. den var helt pinfärsk. Sture svarade: "Då ska damen lägga strömmingen en timme i solen, så blir den mer lättrensad". "Oh, säger herr Karlsson det?" Om hon gjorde det är oklart.

På övervåningen i "Strömmen" bodde **Viola Kantberg**, även hon kallades Lola. Hon anlätades av ASF för städning av olika lokaler på Semesterhemmet.

Fiskaren **Hugo Buhre** och hans son **Hans** kom med bil och sålde många olika sorters fisk som ål, gädda, gös, sik och abborre. Efter några år flyttade **Buhres** dock till Grisslehamn, där familjen drev fiske och fiskförsäljning. Företaget finns kvar än idag, men nu med andra ägare.

Semesterhemmets gäster tog också själva upp fisk. Inte bara genom spöfiske utan man lade också nät och drog not, bl.a. när braxen lekte. Det kokade i vattnet när noten drogs upp, säger **Lola**. Man fick massor av braxen som kokades, röktes eller lades in. Ett populärt tillagningssätt var att lägga potatis, vatten och salt i en gryta och braxen och ett lock ovanpå. När potatisen var klar var också braxen färdig.

Lola och hennes vänner fick ibland så mycket braxen att man fyllde en hel roddbåt och då rodde man upp till **Engelbrektstunet** (norr om Semesterhemmet på landsidan) där man fick sälja den till de boendes glädje. På tunet bodde nämligen åldringar från Engelbrekts församling i Stockholm några veckor under sommaren och för dem var braxen en välkommen delikatess.



Engelbrektstunet, Björhövda

Engelbrektstunet. Foto: Roland Lund

En bit norrut, snett emot Rosättra varv, låg ett populärt badberg som kallades just "badberget". Lola och hennes kamrater rodde eller gick dit. Där badade man, lekte och kastade varpa.



Badberget. Bild: från Arne Jansson

En gång i veckan var det dans på ångbåtsbryggan eller i båthuset och senare på den dansbana som ASF byggde vid infarten till Semesterhemmet. Banan är riven sedan många år. **Bror Borvin** var en populär dragspelare som roddes över till Vätö av **Thorild Eriksson** från Överlöpe. **Bror Karlsson** (bror till **Sture Karlsson** i Strömmen) var kapellmästare och hanterade såväl dragspel som fiol. **KJ "Kalle" Anderssons** kusin **Sune Axelsson** spelade ibland munspel vid festerna i båthuset redan som femtonåring. Han spelade ensam, det behövdes inte så mycket mer musik när deltagarna hade fått i sig lite dryckjom, menar Kalle.

Midsommarfesterna var storartade. Det kom folk från hela Vätö socken och man hade duktiga lekledare och spelemän som fick fart på dans, lekar och tävlingar. Förutom sedvanliga lekar kastade man också varpa, som var en "innesport" den tiden och mycket populärt på Semesterhemmet. Ibland hände det att **Erik Albanus Jansson**, som var en stor och vig kraftkarl, hade boxningsuppvisning. Han hade tränat boxning, men inte tävlat så mycket. Midsommarkvällen avslutades med stor fest i båthuset. **Erik Albanus** bar då fram sin stora vevgrammofon och spelade populära melodier.

Lån från Kooperativa Förbundet säkrade fortsatt expansion under 40- och 50-talen

I juni 1944 lånade ASF 12 000 kronor av Kooperativa Förbundet (255 000 kr idag) och kunde bygga nya stugor. Byggmästare var **Olle Mattson**, Håknäs/Sandviken. Totalt hade man i slutet av 40-talet ett 20-tal stugor samt Norrvedatorpet "Tallen" för uthyrning. Flera av dessa stugor står fortfarande kvar, några i nästan ursprungligt skick, andra är om- och tillbyggda och åter andra har rivits på 2000-talet och ersatts med nybyggda fritidshus av mycket hög standard. Dessutom byggdes en lite större

byggnad mitt i området som innehöll expedition och två små lägenheter om ett rum och kök. Den är idag ett renoverat och utbyggt fritidshus (Norrvedastrand 13).

I början av 50-talet byggdes ytterligare 10 stugor. Byggmästare var även nu **Olle Mattson** som, med hjälp av bl.a. **Georg Häggblom**, Håknäs, fraktade virke och annat byggmaterial till området med båt, på cykel och på kärror. Senare skaffade Mattson en Folkvagn, "Bubbla", där han fraktade material, efter att ha tagit ur höger framsäte. Mattsons namn finns skrivet i blyerts på olika ställen i husen från den tiden, bl.a. på väggplank under den målade masonit som väggarna var klädda med.

Stugorna var cirka 40 kvm stora, hade ett rum och kök samt en 9 kvm stor veranda under tak. Det fanns fyra bäddar, varav en våningssäng. Stugorna uppvärmdes i början med vedspisen i köket och en liten vedkamin i rummet. Gasol installerades i stugorna under mitten av 50-talet för belysning och värme. Köksutrustning och husgeråd fanns för 6 personer. Gästerna fick själva ta med filter, lakan, örngott och handdukar. Katter och hundar fick inte tas med och rökning var redan på denna tid förbjuden inomhus "*av såväl hälsoskäl som för den allmänna trevnaden*". Välkomstbrevet och inventarieförteckningen, som visas på följande tre sidor, fanns i varje stuga. I utrustningen fanns allt från nattkärl (potta) och gräddkanna till fiskfjällare och filbunkar. Artiklar som väl inte är så vanliga i moderna kök. Gamla bestick med "ASF" instansat finns fortfarande i användning i flera stugor.

Välkommen

till Stockholms Arbetares Semesterhemsförenings

semesterhem vidNORRVEDA.....

Enligt hyreskontraktet disponerar DuSTUGA.....

nr 14 och det är semesterhemsföreningens styrelses förhoppning att Du och de Dina skall trivas och ha det skönt.

För den gemensamma trivseln är det nödvändigt med vissa regler för vistelsen och därför skall anvisningarna här nedan respekteras av alla hyresgäster.

1. Hyresrätten avser endast Dig och Din familj på sätt som angivits i hyresansökan.

Vid ankomsten till semesterhemmet skall nycklar, ordningsregler och inventarieförteckning hämtas och kvitteras hos vakten. Samtidigt skall hyreskontraktet uppvisas.

Vid avflyttningen skall nycklar och kvitterade handlingar återlämnas till vakten.

2. Tältning får icke förekomma på föreningens områden.
3. Vid inflyttningen inventerasSTUGA..... med ledning av inventarieförteckningen. Om något saknas eller ej är i brukbart skick skall anmälan göras till vakten senast inom 2 dagar. Hyresgäst är därefter ansvarig för stugans utrustning.
Om något förkommer eller slås sönder (ex. porslin) utbytes detta hos vakten och ersättes enl. fastställd prislista. Inventarier som ej omedelbart kan utbytas ersättes med återanskaffningskostnad.
4. Sopor, avfall och slaskvatten får under inga förhållanden tömmas på andra ställen än anvisade.
5. Bilar får endast parkeras på de särskilda parkeringsplatserna.
6. Vid avflyttningen skall lägenheten vara väl rengjord och städad samt skall servis och dyl. vara diskad och väl torkad. *Vakten skall meddelas för avsyning.*

NORRVEDA

Förteckning över inventarier i stuga 14 lägenhet nr:

OBS! Om något saknas eller ej är i brukbart skick, skall på den särskilda blanketten endast numret angivas. Blanketten skall därefter senast inom 2 dagar efter ankomsten överlämnas till vakten.

Rummet:

- | | |
|---------------------|---------------------------|
| 1. Byrå | 24. Soppslev |
| 2. Spegel | 25. Tallrikar djupa, 6 st |
| 3. Bord | 26. Tallrikar flata, 6 st |
| 4. Bordduk | 27. Assietter, 6 st |
| 5. Stolar, 4 st | 28. Stekfat, 2 st |
| 6. Tavla | 29. Eldfasta formar, 2 st |
| 7. Blomvas | 30. Karotter, 2 st |
| 8. Askfat | 31. Karottsats, 3 delar |
| 9. Sängar, 4 st | 32. Brödfat |
| 10. Madrasser, 4 st | 33. Såsskål |
| 11. Kuddar, 8 st | 34. Bringare |

Köket:

- | | |
|------------------------------|----------------------|
| 12. Bord | 35. Kaffegods, 6 st |
| 13. Bordduk | 36. Sockerskål |
| 14. Stolar (taburetter) 2 st | 37. Gräddkanna |
| 15. Vattenhinkar, 2 st | 38. Filbunkar, 6 st |
| 16. Skopa | 39. Äggkoppar, 6 st |
| 17. Slaskhink | 40. Dricksglas, 6 st |
| 18. Brödskrin | 41. Mjölkfat |
| 19. Brödbräda | 42. Smörburk |
| 20. Skärbräda | 43. Stekgryta |
| 21. Bricka | 44. Kastruller, 3 st |
| 22. Kaffepanna | 45. Stekpanna |
| 23. Durkslag | 46. Plättlagg |
| | 47. Bakform |
| | 48. Rivjärn |
| | 49. Mjolkflaska |

- 50. Tratt
- 51. Diskbalja
- 52. Gasolkök
- 53. Handfat
- 54. Sköljfat
- 55. Nattkärl
- 56. Sopskyffel
- 57. Sopborste
- 58. Panelborste
- 59. Knivlåda
- 60. Matknivar, 6 st
- 61. Matgafflar, 6 st
- 62. Matskedar, 6 st
- 63. Kaffeskedar, 6 st
- 64. Smörkniv
- 65. Ostkniv

- 66. Förskärare
- 67. Renskniv
- 68. Träsked
- 69. Potatisskalare
- 70. Vispar, 2 st
- 71. Stekspade
- 72. Fiskfjällare
- 73. Konservöppnare
- 74. Korkskruv
- 75. Tesil

Övrig materiel:

- 76. Klädhängare, 6 st
- 77. Brandpump
- 78. Verandabord
- 79. Verandabänkar, 2 st

Materiel som fattas, anteckna endast nummer!

31. 32. 33.

Skogsavverkning bekostar fortsatt utveckling på 50-talet

För att få pengar till fortsatt utveckling av området avverkades på 50-talet nästan all skog. Det var arrendatorn på Masbacken som fick detta uppdrag, eftersom han hade dåligt med jobb på vintern. Den då 30-årige **Henrik Pettersson**, Vretsviken, som egentligen var smed på Rosättra, genomförde avverkningen tillsammans med **Sture Karlsson** i Strömmen. Henrik var skidskytt och skulle vara med i SM. Han behövde rejäl träning för att få kondition och komma i form och då passade skogsarbete bra. Med pengar från avverkningen kunde ASF bygga ytterligare 10 stugor. De liknade dem som byggdes under 40-talet, men hade en lite annorlunda planslösning och veranda.

På ängen mitt i området byggdes sandlåda och gungor för barnen samt fotbollsmål. Badstranden utvecklades med en större brygga byggd på stenkistor, som fortfarande delvis finns kvar. Den nya bryggan försågs också med trampolin som gjorde att främst ungdomarna tyckte att det blev roligare att bada där. **Krister Svensson**, Norrveda, var en av ungdomarna från Vätö som gärna använde badet.

Roddbåtar inköptes för utlåning till gästerna som ofta fiskade med både spö och nät. Det fanns gott om sik, gädda, abborre, strömming, torsk och ål i sundet. Torrdass fanns på flera olika platser och ett större dass med ett tjugotal säten byggdes så småningom i sydöstra delen av området. Dasset står fortfarande kvar men är nu förråd, uthyrt till en av de nya fastighetsägarna.

Badstranden var naturligtvis en viktig del av Semesterhemmet. Den sköttes om bland annat genom att man regelbundet lade ut ny sand på stranden. **Henrik Petterssons pappa** i Vretsviken hade en Roslagsskuta som lastade 35 – 40 ton. Med den fraktades sand från Stafsnäs och ibland från Mälaren, till Semesterhemmet. Skutan ankrade så nära stranden det gick och sedan lade man ut breda och långa landgångar på vilka **Henrik** och hans äldre bror **Tore** karrade sand och la ut i strandlinjen. Jobbet med 40 ton sand klarades på ett antal timmar. Tala om kraftkarlar!



Badstranden på 50-talet. Bild: Vykort från Vätö Hembygdsförening av Elliord Mattsson, Spillersboda.

Gästerna kunde beställa livsmedel och annat från Konsum i Harg som dagligen levererade varor till Semesterhemmet. Det fanns också driftiga ungdomar som cyklade ned till Semesterhemmet och sålde veckotidningar, mm. Några av dessa var Henrik Petterson i Vretsvik och Vätö Hembygdsförenings tidigare ordförande Claes Lund, Harg. Bagaren Patrik Söderström i Nysättra kom med bil och erbjöd nybakat bröd. Buhres fiskbil erbjöd fisk, potatis och grönsaker och en köttbil sålde kött och charkuterier till gästerna.

Medlemmar i fackföreningarna, som ingick i ASF, kunde under 50-talet hyra stuga i upp till tre veckor, men minst en vecka. Nu var hyran kring 50 kronor per vecka (750 kronor idag). Varje sommar under 40- och 50-talen tillbringade uppemot 500 familjer 1 – 3 veckor på Semesterhemmet. ASF prioriterade uthyrning till *"fattigare barnfamiljer från storstaden"* (Stockholm). Information om Semesterhemmet och möjligheterna att hyra stuga spreds genom de olika fackföreningarna. Någon reklam, i mer modern mening, behövdes inte eftersom efterfrågan var stor under denna period.

Folke "Hinken" Holmberg räddar Vätö IF

En av gästerna under 50-talet var metallarbetaren **Folke "Hinken" Holmberg** som också var framgångsrik och legendarisk fotbollsspelare i Hammarby. Han var reslig, stark och en målfarlig center och notorisk målsjötare som också spelade i landslaget. "Hinken" blev en nyckelfigur i den formation som i hammarbykretsar är kända som de "klassiska 54:orna". De spelade upp Hammarby i allsvenskan igen efter en längre period i de lägre divisionerna.



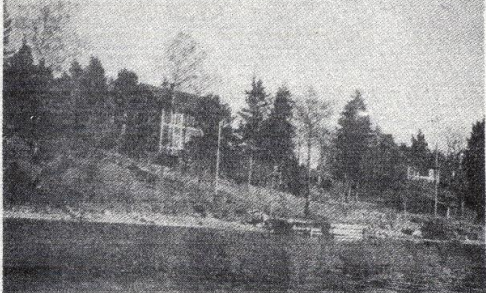
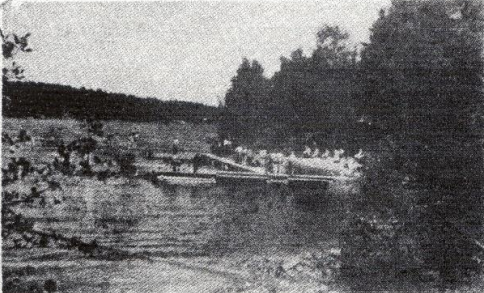
Folke "Hinken" Holmberg (till höger). Bild: Hammarby IF:s hemsida.

Det slumpade sig att Vätö IF (numera Vätö IK) hade en viktig och avgörande match (uppflyttning eller nedflyttning?) en gång när "Hinken" vistades på Semesterhemmet. Han blev tillfrågad om han kunde vara med i Vätös lag under denna mycket viktiga match, vilket han gärna ville. Detta ledde till att Vätö IF krossade det andra laget med stora siffror. Inga papper skrevs och ingen protesterade. Det skulle aldrig gå att göra så idag.

Ytterligare modernisering och stor aktivitet under 60-talet

ASF hade i början av 60-talet 30 relativt moderna stugor och två lägenheter om ett rum och kök i Norrvedatorpet. Stugorna var i gott skick och underhölls ganska väl, bland annat genom att man lade tegel ovanpå spåntaken och drog in elektricitet. Medlemmar i fackföreningarna kunde hyra stuga under hela året, men det var bara under semesterperioden på sommaren som alla stugor var uthyrda. Det var så stor efterfrågan på stugor i början och mitten av 60-talet att man hade kölista. Hyran låg på 65 – 75 kronor per vecka och skulle betalas i förskott.

Stockholms Arbetares Semesterhemsförening u.p.a.



Nya badet vid Norrveda Semesterhemmet vid Vätöberg

Stockholms Arbetares Semesterhemsförening har tillkommit för att bereda möjlighet till billig semestervistelse för de anslutna föreningarnas medlemmar:

Anslutna föreningar:

Stockholms Metallarbetarefackförening	Sv. Målareförbundets Avd. 1
Sv. Handelsarbetarförbundets Avd. 15	Sv. Gjutareförbundets Avd. 1
Sv. Handelsarbetarförbundets Avd. 20	Typegrafiska Föreningen i Stockholm
Sv. Transportarbetareförbundets Avd. 5	Sv. Beklädnadsarb. Avd. 1 Sektion 1
Sv. Transportarbetareförbundets Avd. 46	Försäkringsfunktionärernas Förbunds Avd. 1
Försvärsverkens Civ. Pers. Förbunds Avd. 1	Stockholms Rörarbetarefackförening
Telegraf- och Telefonmannaförbundets Avd. 8	

Uthyrningen sker efter skriftlig ansökan som skall vara styrelsen tillhanda före den 1 maj. Ansökningsformulär tillhandahålles å anslutna föreningars expeditioner.

Föreningen har vid Norrveda 30 stugor om rum och kök, med öppna taktäckta verandar samt en större byggnad med 2 lägenheter om vardera rum och kök. Samtliga är fullt möblerade med sängplatser för 4 personer samt servis och övrig köksutrustning för 6 personer. Vid Vätöberg finns 8 lägenheter om rum och kök med samma utrustning som vid Norrveda plus elekt.belysning. Vid Uppveda finnes 4 stugor med elekt.belysning.

Hyresgäst behöver endast medtaga filtar, lakan, örngott och handdukar.

OBS! Hundar och katter få ej medtagas.

Hyrestiden är högst 3 veckor och minst 1 vecka, med tillträde lördagen kl. 15 då avflyttande hyresgäst skall ha lägenheten väl rengjord. Hyresgäst är skyldig att noga iakttaga och följa de ordningsregler som finnes anslagna i varje lägenhet. Beviljad hyresrätt får ej överlåtas utan medgivande av styrelsen.

Hyran erlägges i förskott å tid och sätt som meddelas pr post till vederbörande hyresgäst.

Hyran utgår med kronor 60:- pr vecka för samtliga stugor. För lägenheterna vid Vätöberg är hyran 55:- kronor. För stugorna vid Uppveda kr ~~55:-~~ och 75:-.

Till sökande som icke kunna beredas plats kommer meddelande härom att utgå så fort ske kan.

Ansökan sker bäst å formulär som tillhandahålles genom de anslutna föreningarnas expeditioner, och sändas i slutet kuvert till styrelsens kassör herr Verner Lindestam, Björkvägen 18, Ålta.

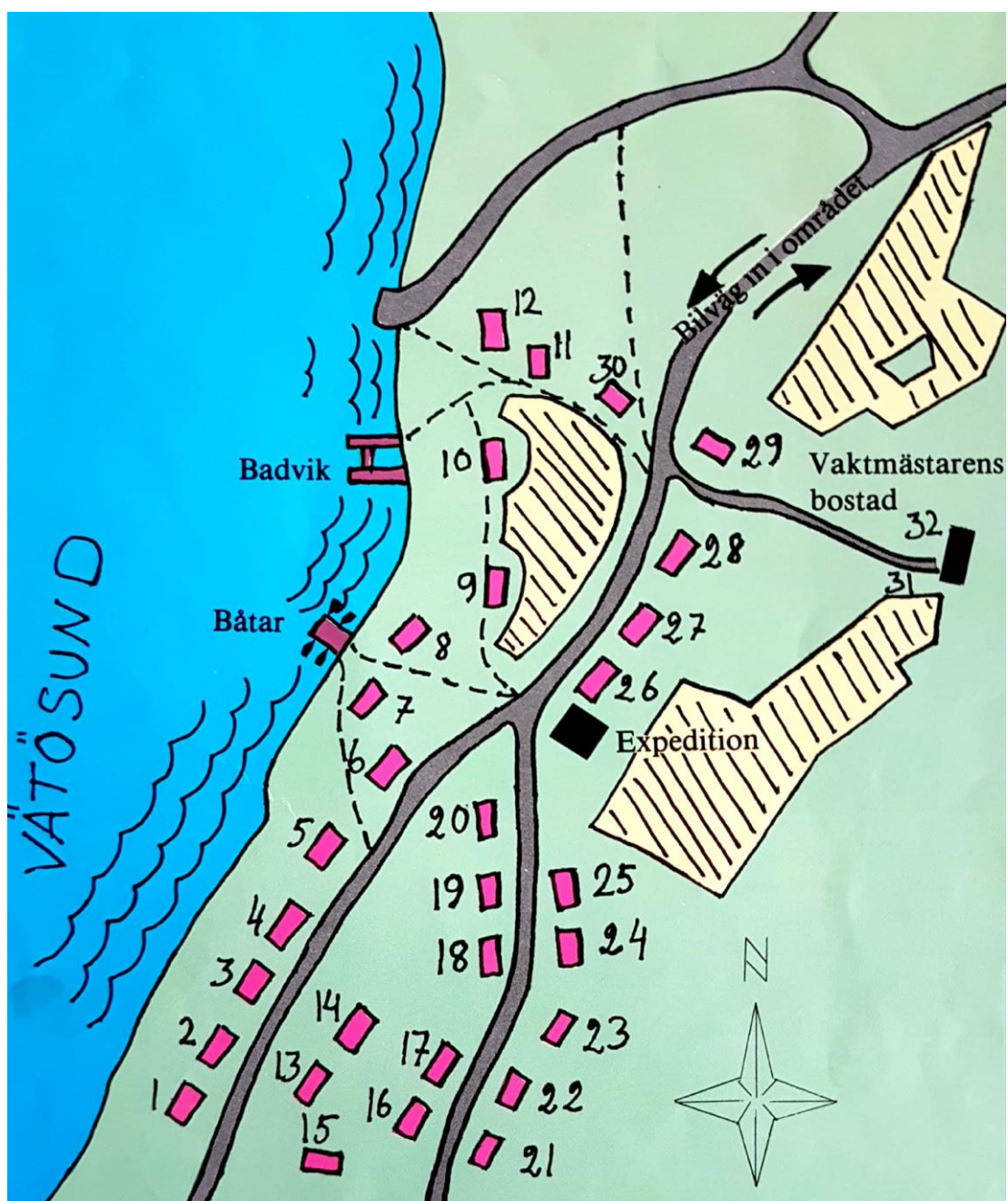
Utresan företages lämpligast med tåg från Östra station med ombyte till Vätöbuss i Norrtälje. Rekvisition av biljetter till nedsatt pris tur och retur, gällande för hyrestiden, tillhandahålles av styrelsen.

STOCKHOLMS ARBETARES
SEMESTERHEMSFÖRENING U.P.A.
STYRELSEN

Informationsblad från 60-talet om Semesterhemmet och huset på Vätöberg.

Inom området hade man nu, förutom de 30 stugorna och två lägenheterna i "Tallen", en äng för lekar och spel, bollplan, gungor, sandlådor, badplats, bryggor, roddbåtar, fiskevatten, en expedition med förråd och samlingslokal med köksutrustning, ett litet sophus, fyra torrdass av olika storlek, en sopförbränningsanläggning och en större vedbod. Flera av husen står fortfarande kvar men t.ex. sopförbränningsugnen är riven.

1966 byggdes båthuset nere vid stranden ut så att det blev cirka 50 kvm och i två plan. Det hade stora portar på både under- och övervåning och med hjälp av långa glidskenor och ett spel på övervåningen kunde båtar läggas upp för vintern både nere och uppe. Båthuset står kvar än idag och används för fester och förvaring. Vätöstrands samfällighetsförening har också byggt en bastu på undervåningen med direkt utgång till badstranden. Den används såväl sommar- som vintertid.



Semesterhemmet på 60-talet (numreringen är annorlunda idag). Bild: Ur en broschyr från ASF.

Den första flytbryggan var begagnad och kom från HSB som hade exploaterat tomtområdet Marsbacken strax norr om Semesterhemmet. **Henrik Pettersson** i Vretsvik fick bryggan gratis av HSB och släpade ner den med motorbåt till Semesterhemmet. För detta fick han några hundra kronor. Alla inblandade var glada – HSB för att de blivit av med bryggan, **Henrik** för att han tjänade några kronor och ASF för att de kunde förnya badstranden.



Badstranden med det nya båthuset på 60-talet. På stranden sitter bl.a. Marianne Sundström, mamma till Yvonne Jansson och i badet syns Yvannes lillasyster Gun. Bild: Yvonne Jansson

I korsningen mitt i området fanns en telefonhytt, som ofta inte fungerade. För att telefonera gick man istället till **Janssons** i Klockarängstorpet. Under hela telefonsamtalet satt **Ester** med och lyssnade intresserat och övervakade så att man inte "fuskade" (det var mycket dyrt att ringa på den tiden, speciellt utanför det egna riktnummerområdet).

Ett sätt att ta sig till Semesterhemmet från Stockholm var att ringa taxiåkaren **Gunnar Johansson** i Nysättra. Han hade en stor bil (Ford Transit) och åtog sig att för 100 kronor åka in till Stockholm och hämta en hel familj med packning.



Mats och Arne Jansson, Norrveda gård, samt Siv Sundström, storasyster till Yvonne, vid Gunnar Johanssons bil på 60-talet. Bild: Yvonne Jansson, Norrveda.

Tommy Nilsson, Gräfstå, Norrtälje, tillbringade somrarna 1955 till 1962 i stuga 24 på Semesterhemmet tillsammans med sin farmor och farfar från Sundbyberg. De bodde också något år i ASF:s stugor i Nysättra. **Tommy** minns tiden på Semesterhemmet med stor glädje. Det var en väldigt fin stämning och bra kamratskap, massor av saker att göra och han menar att det betydde mycket för arbetarna att kunna komma ut i skärgården på detta sätt.

Framförallt bland pojkarna var det populärt att fiska från den klippvall de kallade Abborrberget. Den låg strax norr om badstranden. Där var det djupt och fanns gott om fisk. Idag har tomtägare, med adress Norrveda Brygga, bryggor och båtar där. Pojkarna rodde en hel del, men man fiskade mest från stranden. Man gick mycket till fots, minns **Tommy**, inte minst för att hämta mjölk på gårdar i Norrveda och Dyvik. Men man plockade också kottar för att elda i kaminerna, hämtade ved hos **Erik Albanus Jansson**, plockade lingon, blåbär och svamp, mm. Det var också populärt bland pojkarna att gå till färjeläget för att titta på trafiken och att gå till Konsum i Harg för att handla godis.



Färjeläget. Bild: Vykort från Vätö Hembygdsförening av Elljord Mattsson, Spillersboda.

Tommy Nilsson minns att man ofta fick stå i kö till det stora torrdasset i sydöstra delen av området. Där fanns 13 dass varav fyra med dubbla säten. Styrelsen för ASF hade meddelat vissa förhållningsregler för att "så långt möjligt fördela belastningen på de olika toalettanordningarna". Det innebar i praktiken att stugorna fördelades på de olika dassen. Stuga 1 och 2 fick t.ex. gå på toalett nr 8 medan stuga 13, 14 och 15 fick gå på nr 1 men även nr 7 om det inte stod gasolrör där just då.

Eftersom **Erik och Ester Jansson** i Klockarängstorpet nu började komma till åren, de var över 70 år gamla, engagerade ASF en vaktmästare/tillsynsman under sommartid. Denne bodde i hus 29, det första huset på vänster hand efter infarten (nu Norrvedastrand 1). Från slutet av 50-talet innehade **Harry Uppling**, ombudsman på transportarbetareförbundet, denna befattning under många år. Harry var i övrigt också mycket viktig för Semesterhemmets utveckling och skötsel. Senare blev **Arne Helqvist** vaktmästare. Han var sätare på Dagens Nyheter och hade innan han blev vaktmästare hyrt hus 8 eller 10. Som vaktmästare bodde han i torpet Tallen fram till en bit in på 80-talet.

Midsommarfirandet var fortfarande en av höjdpunkterna med stor deltagande. Fotboll var en stor verksamhet, liksom varpakastning och badminton och man organiserade turneringar med priser.

Många fiskade, både med spö och med nät. Fångsterna var ofta stora och fisket sysselsatte såväl barn som vuxna. ASF organiserade också promenader, ofta tipspromenader och ibland också dans på dansbanan vid infarten till området (öster om nuvarande Semesterbyvägen). Dansbanan är numera borta och inga spår av byggnaden finns kvar.

Området var idylliskt med lummig växtlighet och bara stigar mellan de olika husen, det fanns inga vägar annat än från Norrveda till infarten till området där det fanns en liten parkering. Och även denna väg var mycket smal.



Lummigt på 60-talet. Idag står ett nybyggt hus här med adress Norrvedastrand 32. Bild: Vykort från Vätö Hembygdsförening av Elliord Mattsson, Spillersboda.

ASF hade nu på 60-talet fått till ett ganska bra dricksvatten från flera brunnar med handpump, men det var inte indraget i stugorna. För slaskvatten fanns flera särskilda slaskbrunnar. Inne i stugorna fanns en vedspis i köket och en enkel vedkamin för uppvärmning av allrummet. Men ibland bland var det kallt i husen eftersom sågspånsisoleringen var ganska tunn och nedsjunken.

En av gästerna under 60-talet var **Yvonne Sundström**, vars familj, på inrådan av **Viola "Lola" Söderqvist**, hyrde stuga 1961 – 1965. **Yvonne** heter numera Jansson i efternamn och bor på Norrveda gård, hon träffade nämligen sin blivande man **Arne** på Semesterhemmet under dessa år och 1968 gifte de sig. Arne var son till **John Jansson**, ägare till Norrveda gård.

John Jansson stod under denna tid för försäljning av mjölk till gästerna och plogning vintertid, något som Arne och hans döttrar nu fortsätter med för den moderna vägföreningen och samfällighetsföreningen. Men **John** åtog sig också att tömma latrintunnorna. Något som hans son **Arne** fick hjälpa till med. Tunnorna var av plåt, rostiga och läckte ofta – inget muntert arbete direkt för en tonåring. Latrinen tömdes i gropar som grävdes i skogen och som sedan täcktes med spån och jord. Helt enligt de bestämmelser som då rådde.



Bad på stranden i mitten av 60-talet. På luftmadrassen syns Gun Sundström. Bild: Yvonne Jansson

Uthyrningen minskade successivt under 60-talet allteftersom vanliga arbetare, medlemmarna i fackföreningarna, fick bättre ekonomi och började köpa egna fritidshus. Vissa av Semesterhemmets stugor var populärare än andra och lätta att hyra ut, medan andra blev allt mer svåruthyrda. Istället för att hyra på Semesterhemmet köpte många tomter i de nya fritidshusområden som växte upp på Vätö och byggde egna stugor.

I slutet av 60-talet var flertalet av stugorna hårt slitna. En del var i riktigt dåligt skick. Taken, som var täckta med spån, renoverades tidigt på 60-talet och fick tegelpannor vilket hejdade förfallet. En del stugor har än idag kvar detta tegel som alltså legat i nära 60 år. Men standarden i stugorna motsvarade allt mindre de krav som medlemmarna ställde på sin semestervistelse. ASF ekonomi var svag i slutet av denna tid. Visserligen var budgeten i balans, men det fanns inte pengar mer än till ett minimalt underhåll och definitivt inte till investeringar eller renoveringar.

ASF försökte få hyresgäster, bl.a. genom artiklar i socialdemokratiska Stockholmstidningen om den "glömda semesterbyn" (se nästa sida). För att få gäster släppte ASF också kravet på att man måste vara LO-medlem från Stockholm för att få hyra – alla var nu välkomna.

ST 24-4-63

Stugor att hyra finns fortfarande

FAKTISKT — man kan fortfarande hyra en stuga för självhushåll för semestern under juli månad i Stockholms "närhet"!

Det sker i vad jag vill kalla den "glömda semesterbyn" och på ytterligare några svårfunna platser i skärgården. Med undantag av tiden 6—27 juli finns det exempelvis massvis av lediga stugor på Vätö — närmare bestämt vid Norrveda. Och ungefär på samma sätt är det i Östhammar.

Det finns nämligen en förening som aldrig återfunnits i resehandböcker över Stockholms skärgård: Stockholms arbetares semesterhemsförening u p a. Föreningen driver tre projekt: ■ VID NORRVEDA på Vätö, ca 10 mil från Stockholm och 17 km från Norrtälje, har föreningen 30 stugor. De innehåller rum, kök och har taktäckta verandor. Vid Norrveda finns det också en större byggnad med 2 lägenheter, vardera med rum och kök. Samtliga bostäder har gasolutrustning för matlagning och belysning. Det finns plats för fyra personer i varje och köksutrustning för sex. De kostar 75 kronor/veckan att hyra.

Lägenheter

■ VID UPPVEDA, vid Vätösund på fastlandssidan, har föreningen 4 stugor av ungefär samma slag som vid Norrveda. De är dock en aning större, vilket betyder en utmärkt sovalkov utöver övriga utrymmen och dessutom har en del elektriskt ljus. Pris 80 kronor/veckan.

■ VID VÄTÖBERG, på ön, hyr föreningen två "semesterhem" av Stockholms stad. Där har man 8 lägenheter på 40 kvm vardera. Samma utrustning som för stugorna vid Norrveda. Pris 65 kronor/veckan.

Malmberget i Norrbotten och Skåne kom till Vätö.

Alla välkomna

Det finns anledning att än en gång poängtera att man inte behöver vara medlem av en LO-fackförening för att hyra, att man inte behöver vara stockholmare — och att det finns härliga badplatser på Vätö, att naturen är fager där ute — inte minst veckorna efter midsommar och i augusti.

Hyrestiden är minst en vecka, högst tre, och från lördag kl 15 till nästa lördag samma tid. Semesterfiraren tar med sig filtar, lakan, örngott och handdukar. Från Stockholm far man enklast med bil till Vätö, men också med tåg (från Östra station) med byte till buss i Norrtälje. Och som sagt — stockholmare är också välkomna, och plats finns det!

Östhammar-stugor...

När det gäller Östhammar — ca 13 mil från Stockholm — anger det officiella turistorganet för Stockholms-regionen, Stockholms turisttrafikförbund, tre möjligheter:

■ Semesterstugor, lägenheter och rum genom fru Jansson, tel 103 09;

■ Semesterbyn på Tärilören och Krutudden, fru Engvall, tel

NEDGÅNGSTIDEN

Svagare ekonomi och minskat intresse under 70- och 80-talen

ASF hade på 70- och 80-talen 30 inte helt moderna stugor. Många var i slutet av 80-talet i så dåligt skick att de inte gick att hyra ut. Genom avverkning av skog under 70-talet kunde ASF få fram pengar för bl.a. elektrifiering av stugorna. En liten elspis med ugn samt kylskåp och elelement för uppvärmning installerades i varje stuga. Ett större sophus byggdes vid infarten till området 1974. Det byggdes senare ut med ett förråd och används fortfarande. Ekonomin blev dock allt svagare och de ekonomiska problemen var ett ständigt diskussionsämne för styrelsen.

Antalet gäster minskade successivt. Under 70-talet var det sällan som alla stugor var uthyrda och under 80-talet hade man som regel bara några enstaka gäster. Två som såg nergången på nära håll var **Yvonne** och **Arne Jansson**, Norrveda gård, liksom **Krister Svensson**, Norrveda.

Yvonne anlätades av ASF, i början av 80-talet, för storstädningen av stugorna på våren tillsammans med **Karina Lönnström**, Utveda. Allt skulle skuras, diskas och tvättas. **Yvonne** tog hem all tvätt och ägnade många timmar åt att tvätta och stryka alla gardiner.

ASF styrelse försökte på många sätt att öka intresset för "stugbyn" (som man nu kallade området). Många idéer bollades i den mycket stora och ofta oeniga styrelsen. I mitten av 80-talet enades man dock om att bygga ett servicehus med duschar, vattentoiletter och tvättmöjligheter, vilket också gjordes. Men beslutet att renovera två stugor om året genomfördes inte. Bara stuga 28 och 29 renoverades. Därefter fick man inte fram några mer pengar. Renoveringen gjordes av **Mats Jansson**, Norrveda gård.

Marknadsföringen intensifierades och bl.a. gav man 1984 ut broschyren som syns på följande tre sidor. Den gav ingen större effekt utan intresset minskade stadigt ändå.

Stugbyn VÄTÖ

HANDELS avd 20
Box 1106
111 81 Stockholm
Tel 14 31 00

METALLETTAN
Box 1148
111 81 Stockholm
Tel 23 28 40

**GRAFISKA
FACKFÖRENINGEN**
Barnhusgatan 20, 2 tr
111 23 Stockholm
Tel 24 11 60

**STATSANSTÄLLDAS
FÖRBUND**
Avdelning 1009
Box 639
101 28 Stockholm
Tel 762 42 75

MÄLARETTAN
Erikslundsgatan 4
126 12 Stockholm
Tel 18 02 20

**BEKLÄDNADSARBETARNAS
FÖRBUND**
Stockholmssektionen
Barnhusgatan 16
111 23 Stockholm
Tel 10 55 00

TRANSPORT Avd 5
Barnhusgatan 16, 1 tr
111 23 Stockholm
Tel 24 76 70

**CIVILA FLYGPERSONALENS
FACKFÖRENING**
TRANSPORT Avd 46
Malmvägen 22
191 60 Sollentuna
Tel 96 83 20

**STATSANSTÄLLDAS
FÖRBUND**
Avdelning 2101
Osthammarsgatan 68
115 28 Stockholm
Tel 62 90 76

**STATSANSTÄLLDAS
FÖRBUND**
Avdelning 4001
Wallingatan 31, 4 tr
111 24 Stockholm
Tel 23 13 35

1984 års broschyr från ASF. Sida 1.

VÄLKOMNA!

Din stugby

Alla som är medlemmar i Grafiska Fackföreningen, Metall-Ettan, Transportavdelningarna 5 och 46, Målar-Ettan, Statsanställdas förbunds avdelningar 1009, 2101 och 4001, Handels avdelning 20, Beklädnads avdelning 12:s sektion i Stockholm, är delägare i Stockholms Arbetares Semesterhemförening upa som äger en stugby på Vätö.

Stugbyn är belägen vid Norrveda, Vätö, cirka 17 km öster om Norrtälje, en ö rik på kulturskatter, liksom trakterna i dess närhet.

Historik

Stockholms Arbetares Semesterhemförening upa bildades år 1918. Syftet var att kunna bereda de fackliga organisationernas medlemmar och deras familjer en semesterviselse i Stockholms vackra skärgård. För detta ändamål inköptes ett område på Vätö.

Föreningen har bebyggt området med 30 stugor för uthyrning, inbäddade i skönaste Roslagsmiljö, en del med utsikt över sjön (Ålandshavs Vätösund).

Målsättning

Målsättningen med semesterbyn är att erbjuda våra medlemmar och deras familjer ett billigt och bra semesteralternativ med sol, bad, lek, fiske m m. Men även ett alternativ året runt för fiske, promenader, bär- och svampplockning, skidturer, avkoppling i en fin miljö etc, även under veckoslut.

Området

De 30 rödmålade stugorna ligger i ett naturskönt område på cirka 40 000 m².

I området finns skog, äng, bollplan, gungor, sandlåda, badplats med bryggor, roddbåtar, fiskevattnen, fint dricksvatten från ett flertal tappställen, vaktmästarexpedition, samlingslokal med köksutrustning, telefonhytt och torrtoaletter m m i en underbar natur.

Stugorna och deras utrustning

Varje stuga är ca 30 m² och består av 1 rum, kök, hall samt en stor veranda. Stugorna är utrustade med 4 sängar (varav en våningssäng) och möbler. Filtar, sänglinne och handdukar får man själv hålla med. Köksutrustningens husgeråd (standard) för sex personer finns, liksom en mindre elektrisk spis med mindre ugn samt kylskåp. Dessutom finns elektriska element för uppvärmning av stugorna.

Plats för lek och idrott

För lek och idrott finns bl a på ängen sandlåda, gungor och plats för bollspel m m.

Bad

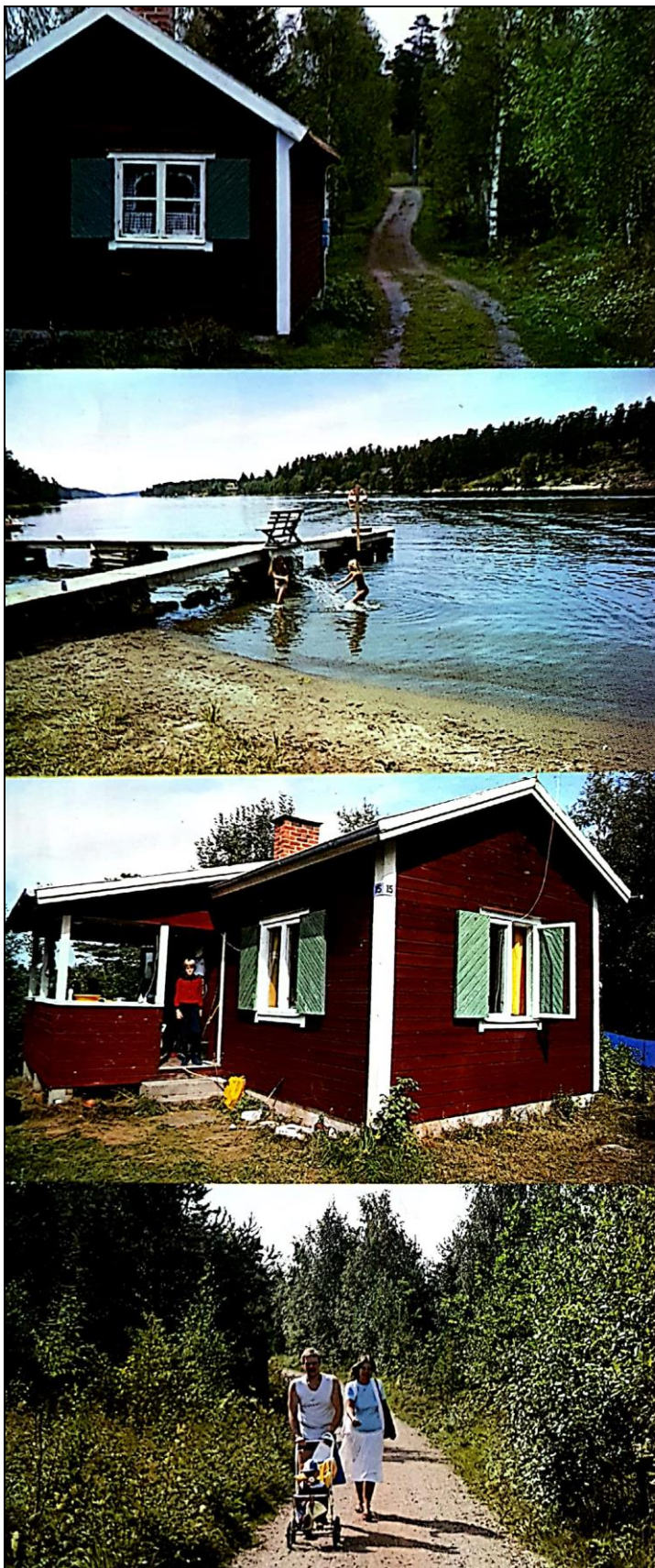
Föreningen har iordningställt en badplats med sandstrand och bryggor.

Båtar

I stugbyn finns roddbåtar som får disponeras av hyresgästerna. OBS! Flytvästar finns ej till utlåning!

Fiske

De hyresgäster som är intresserade av fiske kan utöva sin hobby på stugbyns vatten, även med nät.



Strandfiske kan man bedriva i stort sett från hela stranden. Fisk som man får är sik, gädda, abborre, strömming, torsk och ål.

Affärer och post

Till affären och posten som finns i Harg är det några kilometer. Många brukar ha bil med sig, så transporterna brukar lösa sig. Det går även att få varor hemsända från konsum-affären.

Brevlåda finns i vår stugby, dit även post kan sändas. Adress: Stockholms Arbetares Semesterhemsförening, 760 21 Norrveda, Vätö.

Kommunikationer

Till Vätö kommer man med SLs bussar. Buss 625 från Tekniska Högskolan i Stockholm till Norrtälje. Därifrån tar man buss 638 ut till Vätö. De som åker egen bil skall åka ca 3 km från färjeläget mot Harg på Vätö. Innan man är framme vid Harg skall man ta av till vänster vid vägskylden »Vätö huvud». Längre fram, ca ytterligare 3 km, finns en skylt uppsatt vid en ladugård där även en taxistation finns. Skylten visar vägen till Stockholms Arbetares Semesterhemsförenings stugby.

Uthyrning

Uthyrning av stugorna görs via din fackliga avdelning (se framsidan på foldern), dit du vänder dig för att få ansökningsblankett som ifylls och sänds till Stockholms Arbetares Semesterhemsförening.

De som inte tillhör någon av de fackliga organisationerna som är ägare till stugbyn får även hyra stuga, men medlemmar i de fackliga organisationerna som äger stugbyn har företräde.

Obs!

Genom beslut får inte husdjur, t ex hund, katt, kanin m m, medföras till semesterområdet.

FÖRÄNDRING PÅ GÅNG

90-talet – Stugbyn ligger mestadels öde, men något är på gång

Under 90-talet minskade intresset att hyra de enkelt utrustade och dåligt isolerade stugorna markant. ASF:s styrelse konstaterade att varje fackförening som var med i Semesterhemsföreningen skulle behöva sätta in många hundra tusen kronor vardera, bara för att hålla området i uthyrbart skick.

En som engagerade sig i Semesterhemets utveckling var **Leif "Blomman" Blomberg**, förbundsordförande för Svenska Metallindustriarbetareförbundet. Han besökte stugbyn flera gånger och deltog mycket aktivt i ansträngningarna för att förnya området och dess användning. Många olika åtgärder för användning och utveckling diskuterades. Bland annat undersöktes möjligheterna att göra om stugbyn till en flyktingförläggning. Idéer fanns också om att riva alla gamla stugor och bygga trettio nya och dessutom trettio till i skogen öster om nuvarande område. Man hade också tankar på att bygga en konferensanläggning. Men ingen idé kunde realiseras och i början av 1998 sålde ASF området till fastighetsbolaget Besqab AB i Täby för 4,7 miljoner kronor.



Ett öde Semesterhem på dekis. Bild: Krister Svensson, Norrveda.

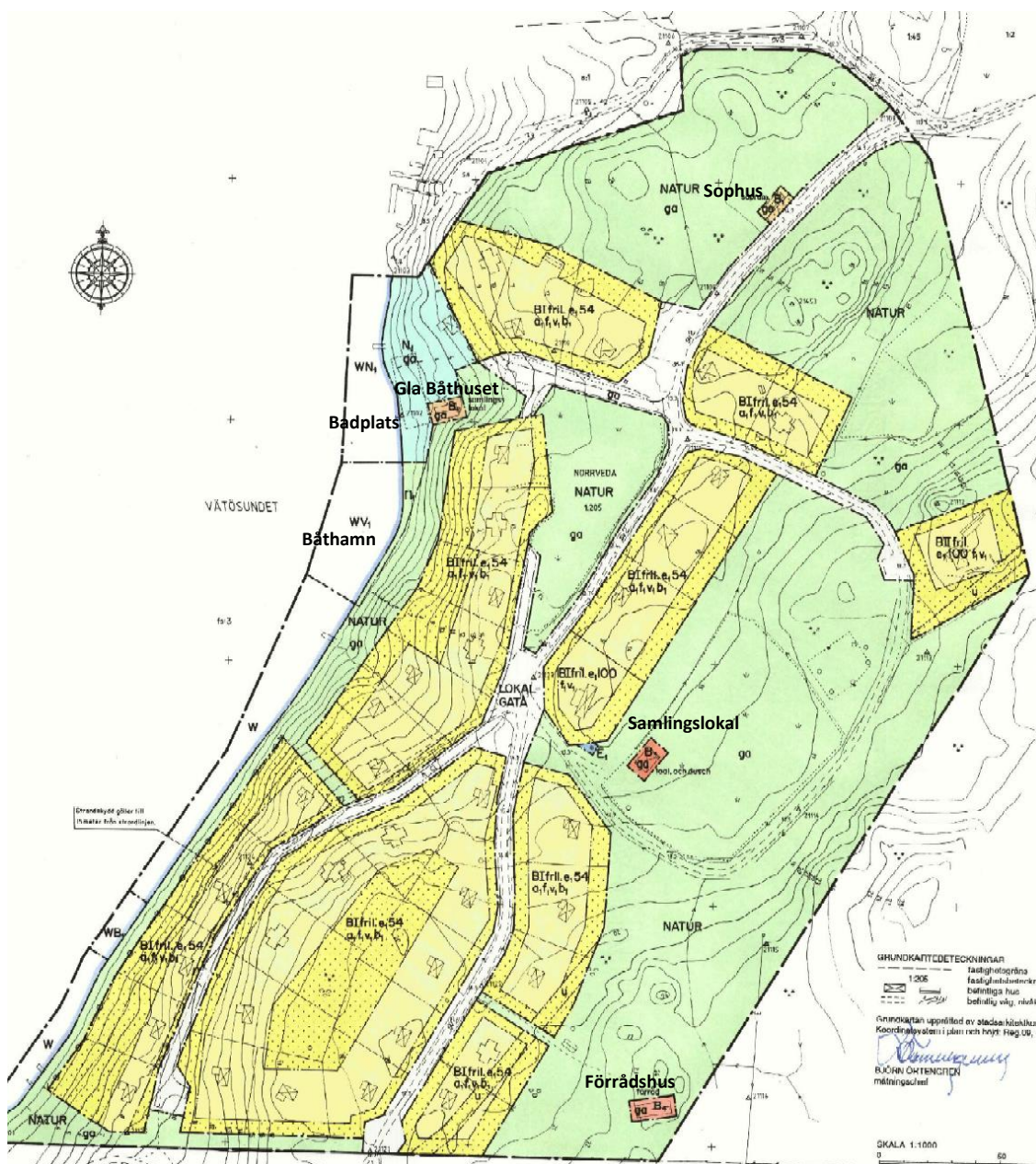
Inom Besqab var det framförallt en av bolagets grundare, **Björn Öberg**, som var pådrivande för att bolaget skulle köpa och förädla området för att därefter stycka och sälja tomter. Han hade fått tips om att anläggningen var till salu genom fastighetsmäklaren **Bo Alm**, Rimbo, som på uppdrag av Nordbanken mäklade fastigheter. Besqab sysslar idag främst med nyproduktion av bostäder och kontor, men på den tiden också med upprustning av äldre kontorsfastigheter. Men eftersom konjunkturen för kontorsfastigheter var svag vid denna tid såg **Björn Öberg** en möjlighet att göra något annorlunda och roligt som också skulle kunna vara lönsamt. Till projektledare utsågs **Johan Westring** som då var nyanställd på Besqab. Han la under flera år ner mycket tid och intresse på att få till ett modernt och attraktivt tomtområde med väl utbyggd infrastruktur.

Problem med detaljplan och VA-system och oro för vattenbrist

Den stora utmaningen för Besqab var att få till en ny detaljplan med avstyckade tomter som kunde säljas vidare. Både kommunen och länsstyrelsen var inledningsvis avvaktande negativa, bland annat för att de inte ansåg att strandskyddet, i modern tappning, skulle kunna upprätthållas. Också vatten och avlopp var stora frågor bl.a. eftersom kommunen hade en vision om kompostering istället för infiltration av BDT-avlopp, vilket gällde hela Vätö under den tiden. Man var också rädd för vattenbrist i området och saltvatteninträngning i brunnarna.

En annan stötesten var frågan om båtbygggor. Besqab ville ge ett antal tomter rätten att bygga enskilda bryggor nedanför sina tomter och en småbåtshamn för övriga. Därigenom skulle man kunna få ett högre pris för vissa tomter. Kommunen motsatte sig detta starkt eftersom man befarade ”privatisering” av stranden. Lösningen blev att fem hus fick servitut för att bygga en liten hamnanläggning nedanför ett av dessa och övriga 33 hus fick bygga en större gemensam hamnanläggning. Men den lösningen innebar också att den samfällighetsförening man skulle bilda inte kunde få ansvaret för bryggorna. Därför skapades Vätöstrands Båtklubb som anlade och driver hamnanläggningen med två flytbryggor och plats för ett trettiotal båtar. Den lilla hamnen för fem fastigheter har dock bara blivit en privat brygga. Övriga har gått med i båtklubben och använder klubbens hamn.

Flera olika idéer för detaljplan presenterades för kommunen och länsstyrelsen och diskussionerna var många. 1999 godkändes till slut en detaljplan som bland annat innebar att det skapades en samfällt ägd remsa längs stranden (”strandpromenad”), BDT-avlopp med infiltration och avstyckning av 38 fastigheter. Besqab styckade av tomter runt de befintliga stugorna, men fick också stycka av ytterligare några obebyggda tomter i området. Arkitekt **Olle Burman**, Vätö, tog också fram ett förslag till ett standardhus som skulle kunna byggas utan bygglov i området. Det var utformat så att områdets karaktär skulle kunna behållas. Planens restriktioner – max 54 kvm byggnadsyta, målning endast med Falu rödfärg, röda tegeltak, mm – skulle garantera att den ursprungliga karaktären bevarades vilket, med något undantag, har blivit fallet.



1999 antagen detaljplan för "Vätöstrand"

Även vägen till stugbyn var ett problem

En svår fråga kvarstod dock efter att detaljplanen antagits och det var vägen till området från landsvägen vid Norrveda. Det fanns servitut för den gamla stugbyn att köra rakt över Norrveda gård, men med tanke på att trafiken till området skulle öka starkt ville **familjen Jansson** på Norrveda ha en annan lösning. Inte minst under de första åren kunde man också förutse intensiv trafik av hantverkare, lastbilar, mm eftersom hus på 38 fastigheter skulle renoveras eller byggas nya. Besqab ville i första hand ha kvar servitutet över Norrveda gård och i andra hand få bygga en ny väg över Norrvedas betesängar söder om gården för att ansluta till den gamla vägen vid det då eternitklädda "Rosa huset" (Norrveda 1:6), som numera har träpanel och är rött.

Den första lantmäteriförrättningen gick på Besqabs linje; fortsatt trafik över Norrveda gård enligt servitut. Janssons överklagade dock och i en dom i Fastighetsdomstolen i september 2003 fastslogs att trafiken till stugbyn skulle gå via Gäddans väg (Klockarängens samfällighet) och att en ny kort väg skulle byggas för att förbinda denna med befintlig väg vid "Rosa huset". När vägstumpen var byggd bildades i juni 2004 "Semesterbyvägens Samfällighetsförening" som ansvarig för vägen. Servitutet som ålade Norrveda gård att tillåta trafik till stugbyn upphävdes.



Semesterbyvägen idag. Foto: författaren.

2000-TALET – STUGBYN BLOMSTRAR PÅ NYTT

Besqab rustar upp för 10 miljoner och säljer tomter

Efter att Besqab och kommunen kommit överens om detaljplanen började bolaget förbereda området för vidareförsäljning. Man byggde helt nya vägar, lade ner ny elförsörjning till alla tomter och byggde ett system för vattenförsörjning, baserat på två djupborrade brunnar (cirka 90 meter djupa) med en tredje i reserv. Även ett modernt avloppssystem för BDT-avlopp (bad, disk, tvätt) med en stor infiltrationsanläggning byggdes.

De befintliga stugorna brydde Besqab sig inte om. Man vare sig rev eller renoverade dem, utom i några fall där man vidtog åtgärder för att säkerställa att de inte skulle förfalla helt. Eftersom området och skogen inte var skött på många år gallrade Besqab skogen och rensade bort sly. Man styckade också av östra delen av området till en egen fastighet med hopp om att kunna exploatera också denna del så småningom. Där fanns bara skog, inga stugor. Men kommunen ville inte gå på den linjen och efter ett antal turer köptes marken av Naturvårdsverket som ville ha den för att byta till sig ett område vid Blå Port som ägs av Norrveda Gård. Så har dock inte blivit fallet.

Besqab lade ner cirka 10 miljoner kronor i upprustning och nyanläggning av infrastruktur och sedan den nya detaljplanen vunnit laga kraft i oktober 2000 kunde ett nytt skede ta sin början för det gamla Semesterhemmet. Bolaget sålde tomterna till privatpersoner. På vissa tomter stod det stugor, men bolaget tog inget ansvar för deras skick, man sålde bara tomterna. En del av stugorna hade ruttna väggpartier och dåliga tak. Andra var i hyfsat skick även om sågspånsisoleringen hade sjunkit ihop till nästan ingenting och de tomma väggarna mest var hem för fladdermöss. De gamla elledningarna (kulokablar) inne i huset var i direkt farligt skick.

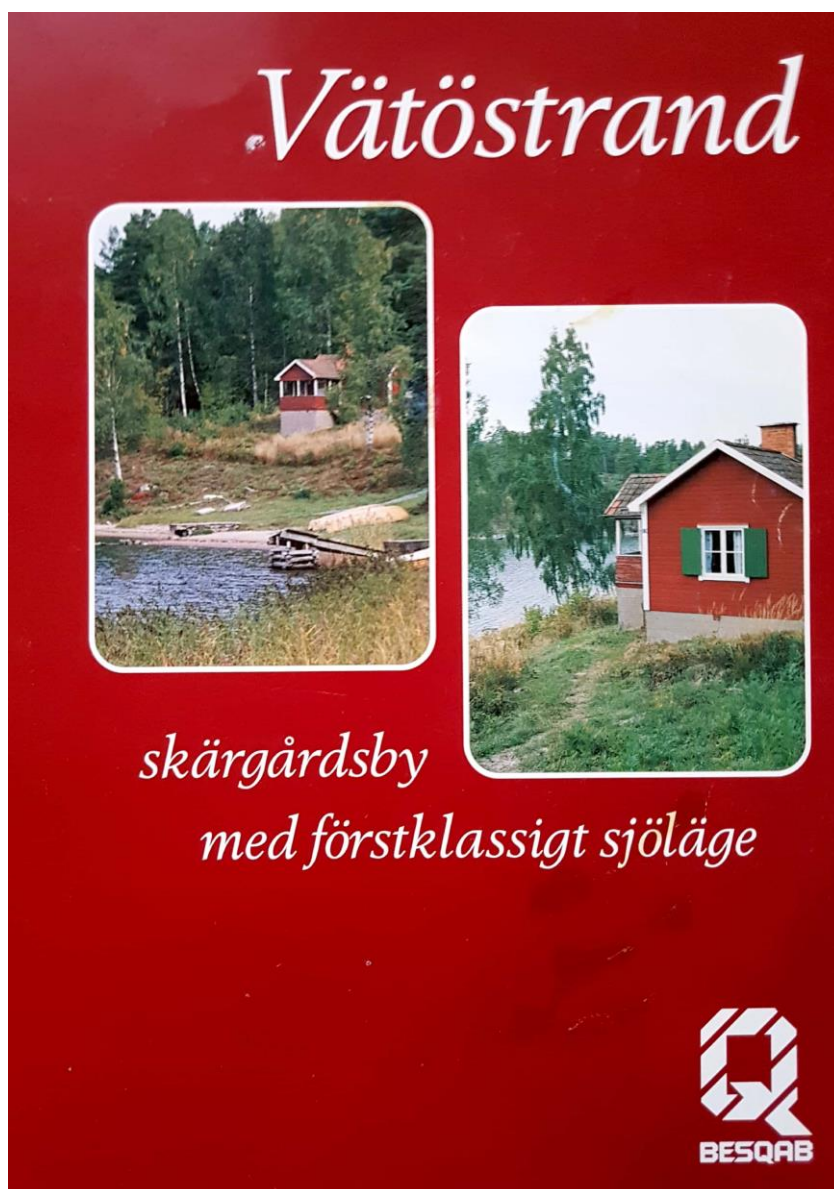


En lätt förfallen stuga och igenväxt tomt år 2000. Foto: författaren.

Principen för prissättning av tomterna var enkel; De som låg närmast vattnet kostade cirka 750 000 kronor, oavsett hur stor tomten var. De som låg längst upp mot skogen kostade cirka 350 000 kronor och de mittemellan cirka 550 000 kronor. Många tyckte att det var alldeles för dyrt, men prisutvecklingen har visat att köparna har fått en rejäl värdeökning på sina investeringar.

Fastighetsmäklaren **Bo Alm**, Rimbo, var den som hade uppdrag att sälja tomterna - samma person som några år tidigare tipsat Besqab om att det gamla Semesterhemmet var till salu. Tomterna såldes med annonser och broschyrer som lockade med *"Vätöstrand – skärgårdsby med förstklassigt sjöläge. Nu har du råd att förverkliga drömmen om ett sommarställe i Roslagen."* Och det stämmer verkligen. De som köpte tomter verkar idag var mycket nöjda.

Namnet *"Vätöstrand"* skapades av Besqab i marknadsföringssyfte – *"Vätöstrands skärgårdsby"* låter bättre än det mer anonyma *Norrvedastrand*. Men när kommunen adressatte Vätö för några år sedan menade man att Vätö har stränder runt om och att det bästa namnet, helt riktigt, borde vara Norrvedastrand.



Privata fastighetsägare med stor kreativitet.

De som köpte tomter av Besqab var alla inriktade på att renovera sina stugor eller att bygga nytt. Man hade fått sina tomter relativt billigt, men för att kunna få ett bra fritidshus krävdes nu arbete och pengar. Några stugor revs av grävskopor, någon brändes ned och i andra fall revs allt utom ytterväggar ut innan huset renoverades. Ett hus står kvar i ursprungligt skick från 40-talet och förfaller sakta i väntan på att ägarna ska riva för nybygge. Två såldes till greve **Alexander Oxenstierna** och flyttades till Wernsbergs herrgård. Det är onekligen lite pikant att hus som byggdes av Stockholms arbetares semesterhemsförening på 40-talet numera står på ett grevligt gods.

En del av de nya ägarna byggde först en friggebod där de kunde bo under arbetet, andra bodde i husvagn eller anlidade lokala byggföretag för att bygga ett nytt fritidshus. Någon infriade en "pojkdrom" och köpte en egen liten grävmaskin till glädje inte bara för den egna familjen utan också för grannar med grävbehov och samfällighetsföreningen. Ingen vet hur många miljoner kronor som investerats för att förnya stugbyn, men det är säkert flera tiotal.

Eftersom byggnadsarean bara fick var 54 kvm och man inte fick bygga inredningsbar vind firade kreativiteten triumfer. Bl.a. grävdes i en del fall källare ut under befintliga stugor och inreddes till gästrum med full boendestandard. Friggebodar byggdes självfallet av nästan alla och nu byggs husen ut och det byggs "Attefallare", enligt de nya byggnormerna.

Ett problem var att kommunen först inte godkände snålspolande toaletter, inte ens om man själv samlade in regnvatten. Därför fanns alla på marknaden förekommande alternativa toaletter i området, inklusive "gamla hederliga" dasstunnor som hämtades av kommunen. Frys- och mulltoaletter av olika storlekar var vanligast men det monterades också förbränningstoalletter och olika urinseparerande modeller. Alla fekalier och urin skulle enligt kommunen komposteras. Från mulltoaletternas skorstenar steg ständigt en svag men obehaglig odör som låg över hela området. Så småningom mjukade kommunen upp reglerna och tillät vattentoaletter med septiktank som spolades med regnvatten och senare även extremt snålspolande vakuumtoaletter som kunde ta vatten från samfällighetens vattennät.



En utbyggd och totalrenoverad stuga från 40-talet (t.v.) och ett helt nybyggt modernt fritidshus (t.h.). Foto: författaren.

En modern VA-anläggning i toppklass

Besqab anlade en modern VA-anläggning med två djupborrade brunnar, ett litet vattenverk och ett VA-system för åretruntbruk med värmekablar. Tillgången till vatten är god för att vara i skärgården och vattnet är bra. Inte ens under sommaren 2017 uppstod vattenbrist eller förändringar i vattenkvalitén, trots att grundvattnet var extremt lågt i bl.a. Roslagen. Avloppssystemet är beroende av ett 15-tal LPS-pumpar som skickar gråvattnet till en ganska stor infiltrationsanläggning. Samfällighetsföreningen har efter hand utvecklat vattenverket bl.a. genom att installera ett webbaserat elektroniskt styrsystem och en avkalkningsanläggning. Verket är nu heldatoriserat och vattentillgång och förbrukning kan följas upp i realtid och styras via Internet från alla platser på jorden. Det har varit viktigt eftersom föreningens driftansvariga ibland är på arbete eller semester i Indien, Finland, Norrland eller andra exotiska länder. Vattenverket kommer nu att få bredband för att de teknikansvariga ska kunna styra anläggningen ännu bättre och för att medlemmarna i samfälligheten ska kunna ha uppkoppling mot Internet även i servicehuset intill. Tänk vilken skillnad mot när ASF för hundra år sedan handgrävde brunnar med halvdåligt vatten som allt som oftast sinade och för 50 år sedan när **Arne Jansson** som tonåring fick hantera läckande dasstunnor från de stora torrdassen och den enda kommunikationsmöjligheten var en dåligt fungerande telefonkiosk.



Servicehuset och det lilla vattenverket. Foto: författaren.

Det gamla servicehuset byggs om till samlingslokal

ASF hade på 80-talet byggt ett servicehus med duschar, toaletter och ett litet pentry. Under de första åren av 2000-talet användes detta flitigt av de nya fastighetsägarna, men stängdes när de flesta skaffat sig egna toaletter och duschar. Efter att ha stått oanvänt ett antal år har servicehuset nu börjat byggas om och kommer inom kort att bli en samlingslokal med kök och handikaptoa samt bredbandsuppkoppling.

Gamla båthuset har blivit festlokal och bastu

Det gamla båthuset har underhållits bra och där finns numera också en liten bastu med underbar utsikt över Vätösund. Flera ville att det skulle bli en vedbastu, men eftersom det alltid blir lite problem med vedhuggning och skötsel av en sådan installerades ett elektriskt aggregat. Båthuset övervåning är försedd med enkla begagnade stolar och bord. Det används för olika samlingar och gemensamma aktiviteter, men också för bröllop och privata fester, trots mycket enkel standard, ingen isolering eller uppvärmning och bara en liten elplatta som köksutrustning. I undervåningen finns bastun och plats för medlemmars badleksaker och surfingbrädor.



Västra gaveln på båthuset med ingången till bastun. Foto: författaren.

I östra delen av området fanns en sopförbränningsugn och ett skjul för diverse utrustning och en gammal armétraktor ("Grålle"). Förbränningsugnen är riven sedan länge men plåt och framförallt rester av flaskor och tegel ligger kvar. Traktorn såldes av samfällighetsföreningen liksom en gammal traktorkärra från Civilförsvaret, men innan de han såljas var någon där och stal den fina vinsch som fanns på alla försvarets traktorer. Idag finns utrymme för förvaring av föreningens gräsklippare, medlemmars cyklar, mm.

Upprustad badstrand

Besqab gjorde inget åt den gamla badstranden så när Vätöstrands samfällighetsförening tog över var den riktig risig, både i bildlig och i bokstavlig bemärkelse. Stranden användes trots det ofta av tillfälliga gäster som kom med båt från andra områden i Vätösund. Besökarna ställde upp bord och stolar, ibland under längre perioder, och njöt av den strand som fanns. Man var ju van vid att det var helt tomt i området och att man här kunde sola och bada i lugn och ro.

Märkligt nog blev en del av dessa besökare irriterade när medlemmar i den nya samfällighetsföreningen bad dem att inte lägga till med båt mitt på stranden och att inte ställa upp strandmöbler permanent. Så småningom avtog besöken från sjösidan, men fortfarande kommer gäster från andra delar av Vätö, vilket är helt i sin ordning.

För att förbättra stranden anskaffades en ny flytbrygga med hopptorn. Mängder av sand las ut i flera omgångar och sly och ogräs i mängder rensades bort på gemensamma "städdagar". Vidare terrasserades sluttningen ner mot stranden så att det blev större utrymme för solbad på nyanlagda gräsmattor.



Badstranden 2017. Foto: författaren.

Vätöstrands Samfällighetsförening och Vätöstrands Båtklubb

De idag 38 privatägda fastigheterna ingår i Vätöstrands Samfällighetsförening som bildades den 14 augusti 2001. Den förvaltar två gemensamhetsanläggningar Norrveda ga:9, avseende grönområde, vägar, VA-anläggning, m.m. och Norrveda ga:11 avseende badplatsen. Fastigheten har beteckningen Norrveda 1:261 och registrerades 2002-02-01. Förutom marken ingår också den före detta servicebyggnaden, båthuset, sophuset, gamla traktorförrådet och det gamla stora torrdasset samt en del mark och skog.

Samtidigt med samfällighetsföreningen bildades Vätöstrands Båtklubb som äger och driver hamnanläggningen med två flytbryggor. Den är en ideell samhällsnyttig förening där de flesta fastigheterna är medlemmar. Klubben har samma styrelse som samfällighetsföreningen.



Vätöstrands båtklubbs hamn. Foto: författaren.

Semesterbyvägen

Den gamla vägen från Norrveda västerut ner mot stranden, idag benämnd "Semesterbyvägen", var ursprungligen en stig eller enkel körväg för häst och vagn ner till Norrveda brygga. Den har troligen funnits sedan mitten av 1800-talet, men användandet av den verkar inte ha reglerats i laga skifte 1862. 1904 gjordes dock en överenskommelse mellan *"samtliga Hemmansägare i Norrveda"*, m.fl. om att *"bygga och begagna en väg 6 alnar bred och cirka 330 famnar lång med 3 fots dike på vardera sidan om vägen..."* Först 1936 gavs Semesterhemmet rätt att använda vägen *"för åtkomst av allmänna landsvägen"* vid Norrveda. Vägen förbättrades successivt sedan Semesterhemmet skapades och ASF fått rätt att använda den.

En annan viktig led var den urgamla kyrkstigen som gick genom Semesterhemmets område. Från Norrveda by gick den genom skogen fram till Klockarängstorpet där den anslöt till Dyviksbornas kyrkstråt norrifrån rakt över Semesterhemmet. Därifrån går sedan stigen än idag vidare söderut fram till Norrtorpsängen. Stigen fortsätter på andra sidan ängen på kyrkans mark och där är stigen utskuren ur strandbrinken.

Stigen hade tidigare en viktig funktion för byborna i Dyvik och Norrveda. Man hade kyrkoplikt vilket innebar att man måste ha starka skäl för att inte gå till kyrkan då det var helg. Byborna i Dyvik och Norrveda var väl ofta båtburna men det var inte alltid det gick att ta sig fram med båt. Då fick man gå. Vintertid gick det nog ofta att åka släde vägen förbi Klockarängen och Norrtorpet och isen på sundet kunde ju också lämpa sig för färd ibland. Men det var alltid tryggast att använda apostlahästarna.

När Besqab exploaterade det gamla Semesterhemmet gick trafiken till stugbyn över gårdsplanen på Norrveda gård. Detta var naturligtvis inte så bra eftersom trafiken efterhand ökade och särskilt med tanke på att Norrveda gård bl.a. driver ponnystuteri och har många barn och andra gäster på gårdsplanen.

Efter många turer och tack vare att **familjen Jansson** på Norrveda Gård släppte till delar av sin hage, kunde Semesterbyvägen anslutas till Gäddans väg genom byggande av en ny vägstump. Gäddans väg ägs av Klockarängens Samfällighetsförening, men ligger till stor del på Norrveda gårds mark. Den är egentligen en del av den gamla väg som gått norrut mot "Masbacken" (stavning i äldre tid) och nordvästut mot Vretsviken. Genom den nya dragningen återtog vägen ungefär och delvis den sträckning som fanns i gamla tider, även om sträckningarna mot Dyvik och Vretsviken nu är igenvuxna.



Semesterbyvägen. Foto: författaren.

Avslutande lantmäteriförrättning gjordes den 18 juni 2004 och då bildades också Semesterbyvägens Samfällighetsförening. Den består av de 38 fastigheterna i Norrvedastrand, fyra fastigheter i Norrveda Brygga samt 12 fastigheter i Norrveda By. Enligt lantmäteriförrättningen ska Semesterbyvägen årligen betala en s.k. slitageavgift till Klockarängens samfällighetsförening för rätten att köra över Gäddans väg.

Sedan vägföreningen bildades har mycket arbete lagts ned på att få till stånd en bra väg. Vägen har höjts rejält över "mossen" och grusas och hyvlas numera årligen. Diken har grävts och rensats och fler vägtrummor har lagts ner för att förbättra vattenavrinningen. Det mesta arbetet görs ideellt av styrelsen och andra frivilliga. Vägen drivs numera med ett litet statsbidrag.

ASF hade också annat på Vätö

Under 1960-talet hyrde ASF också ett bostadshus med lägenheter vid Vätöberg. Det hade tidigare varit bostäder för stenarbetare och ägts av Stockholms stad, som ägde stenbrottet, senare av Sixten Pettersson, Lantmännen och Kronan (Försvarmakten). Åtta lägenheter om ett rum och kök gjordes i ordning för uthyrning. Till skillnad mot på Semesterhemmet fanns här också elektricitet, men annars var de utrustade på samma sätt som stugorna. Man hade också fyra stugor, med elektricitet, till uthyrning i Uppveda, Nysättra. Dessa står ännu kvar, men sedan länge med privata ägare.



Semesterhemmet Vätöberg. Bild: Vykort från Vätö Hembygdsförening av Elljord Mattsson, Spillersboda.

Alla som var medlemmar i de fackföreningar som bildade ASF fick hyra. Under de 80 år som ASF fanns slogs olika fackföreningar ihop eller lades ner. På slutet (1990-talet) bestod ASF av följande föreningar:

- Grafiska fackföreningen
- Metall-Ettan
- Transportavdelningarna 5 och 46
- Målar-Ettan
- Statsanställdas förbunds avdelningar 1009, 2101 och 4001
- Handels avdelning 20
- Beklädnads avdelning 12:s sektion i Stockholm

Metall-Ettan och Transportavdelningarna var de mest drivande och tongivande i styrelsen.



Motiv från semesterhemmen på Vätö. Bild: Vykort från Vätö Hembygdsförening

Det fanns fler semesterhem för arbetare

Lokala eller företagsanknutna föreningar för semesterhem var inte ovanliga inom arbetarrörelsen.

T.ex. fanns och finns i viss mån fortfarande:

- Arbetarkvinnornas semesterhem "Sommarro" i Dalarna (1939-1968)
- AB Ludvig Svenssons Arbetares Semesterhemsförening u.p.a. (område i Träslövs-Näs, Varbergs kommun, som sedan 1943 används som campingplats.)
- Föreningen "Arbetarna till havet", Kårholmen
- Arbetarkvinnornas semesterhem vid Skuru (stiftelsen Anna Johansson-Visborgs minne)
- Gistholmen - "murarnas ö"
- Kommunalarbetarnas holme Marholmen (numera konferensanläggning)
- Medelpads socialdemokratiska kvinnors semesterhemsförening Hörningsholm (1945 – 1975)
- Spårvägspersonalens semesterhem Nygård, Täby
- Stockholms socialdemokratiska ungdomsklubbars sommarhemsförening "Sommarsol"
- Kvinnliga kontorist- och biträdesföreningens sommarhem och understödsfond, Sundsvall

Extra bilder



Ångbåten Rex vid Vätö kyrkbrygga



Erik Albanus Jansson (längst t.v.) tillsammans med Nils Åberg ("rosa eternithuset" som numera är rött), Sigge Johansson (Marsbacken) och John Jansson (Norrveda gård). Foto från Arne Jansson



Norrveda brygga. Kolorerat foto från Arne Jansson



Arne Janssons farfar Manne ror utanför Semesterhemmet. Norrveda brygga i bakgrunden. Foto från Arne Jansson.



Arne Janssons far John på Norrveda brygga. John och hans familj var Semesterhemmet behjälpligt med en mängd olika tjänster. Foto från Arne Jansson.



Öde stuga i vinterskrud. Foto från Arne Jansson.

Vykort från 50-talet





Källor

Skriftlig dokumentation

Diverse köpebrev, protokoll, lagfarter, mm från början av 1900-talet.

Stadgar för Stockholms arbetares semesterhemsförening 1918 samt reviderade stadgar från 1920 och 1922. Utgivna av ASF styrelse. (Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek.)

”Stockholms arbetares semesterhemsförening u.p.a. 1918 – 1943”. En kortfattad historik utgiven av ASF styrelse i februari 1943.

Informationsblad om Norrveda och Vätöberg (en A4-sida) utgivet av ASF styrelse troligen på 50-talet.

Reklamblad ”Stugbyn VÄTÖ” utgivet av ASF styrelse 1984.

”Svart på vitt” av Claes Lund. Utgiven av Vätö Hembygdsförening 2014.

Texten om kyrkstigen är baserad på en text av Bror Pettersson för Vätö Hembygdsförening.

Diverse stencilerade anslag och informationsblad från 50- och 60-talen som suttit stugorna.

Intervjuer

Arne och Yvonne Jansson, Norrveda gård (Yvonne som ung på Semesterhemmet 1961 – 1965).

Claes Lund, Harg.

Kenneth Lundgren, Norrtälje.

Henrik Pettersson, Vretsvik.

Karl Johan Andersson, Dyvik.

Johan Westring, Besqab AB, Täby (ansvarig för Besqabs exploatering av området på 90-talet).

Jörgen Berglund, Uttran (var som barn på Semesterhemmet under 70- och 80-talen). Äger nu Norrvedastrand 11.

Marianne och Thorild Eriksson, Överlöpe.

Sven-Olof Sahlin, Norrtälje (fd ombudsman på Handelsarbetarförbundets avd 20 och ledamot i ASF styrelse under 60- och 70-talen).

Tommy Nilsson, Gräfsta, Norrtälje (var som barn på Semesterhemmet 1955 – 1962).

Viola ”Lola” Söderqvist, Norrtälje (var som barn på Semesterhemmet 1936 – 1948).